

עבודת גמר בנושא

חינוך יהודי משפחתי

מוגשת לפרופ' מיכל מושקט-ברקן

על ידי ליאור נבו

יט באלול תשע"ה

3.9.2015

מבוא

בעבודה זו אני מבקשת לברר ולחדד את החשיבות של חינוך יהודי משפחתי בקהילות הרפורמיות בישראל. לצורך כך, אבחן תחילה את המושג חינוך משפחתי, באמצעות סקירה של המחקר שנעשה בתחום החינוך היהודי המשפחתי בצפון אמריקה. סקירה זו תראה כיצד הצורך בחינוך יהודי משפחתי צמח מתוך כשלים וחוסרים בחינוך היהודי המשלים שניתן לילדים במסגרת הקהילות, ומתוך תפיסה לפיה ההשפעה של החינוך היהודי יכולה להיות גדולה ומשמעותית יותר אם החינוך מקבל תהודה גם במסגרת המשפחתית, ובכלל זה ביטוי מעשי לתכנים הנלמדים. בנוסף לכך, אראה כיצד קהילות שפנו לכיוון של חינוך משפחתי הצליחו לייצר בתוכן קבוצה של חברי קהילה המחויבים לקהילה ולערך הלימוד.

בחלקה השני של העבודה אשאל האם המודל של חינוך יהודי משפחתי עשוי להיות רלבנטי לחברה בישראל. על מנת לדון בשאלה זו, אציג נתונים על החברה הישראלית, מתוך סקר של מרכז גוטמן שנעשה למען המכון הישראלי לדמוקרטיה וקרן אביחי, ואשתמש בתוצאות הסקר על מנת לבחון את הפוטנציאל של תכניות לחינוך יהודי משפחתי בקרב האוכלוסייה בישראל, ובפרט בקרב קהילות התנועה הרפורמית בארץ. תוצאות אלו כמו גם היכרותי וניסיון העבודה שלי בקהילות של התנועה הרפורמית יחזקו את דעתי כי יש מקום לחינוך משפחתי כחלק מהעשייה החינוכית בקהילות התנועה.

בחלקה השלישי של העבודה אציג מדגם של פעילויות של חינוך יהודי משפחתי שמתקיימות בקהילות התנועה, ואנתח אותן על פי שלוש רמות הרפלקציה של מקס ואן מאן.

לסיכום אציע כי קהילות בתנועה הרפורמית יאמצו את מודל החינוך המשפחתי וכי התנועה תקנה לקהילות השונות הכשרה, כלים והצעות לעריכת פעילויות חינוך יהודי משפחתי.

חינוך יהודי משפחתי

מקור המונח "חינוך יהודי משפחתי" הינו בקרב הקהילות היהודיות בצפון אמריקה ולפיכך מזה כשלושה עשורים, רוב המחקר בתחום החינוך המשפחתי נעשה בארצות הברית. במאמר שהוציא JESNA – Jewish Education Service of North America, ארגון המתאם ומפתח תוכניות חינוכיות עבור הפדרציות היהודיות בצפון אמריקה, בשנת 2003, נעשה ניסיון להסביר את התמורות שחלו בחברה היהודית האמריקאית, ונטען כי ההתמודדות הטובה ביותר עם תמורות אלו תהיה על ידי אימוץ דגמים של חינוך יהודי משפחתי.¹ המאמר מסביר כי בעבר רוב האקולטורציה היהודית היתה נעשית בבית, באופן טבעי ואורגני, ובתוך סביבה יהודית. בית הספר היהודי שימש כמקור משלים לחינוך הזה. ככל שהיהודים התערו יותר בתוך תרבות התפוצות, בעיקר בארה"ב, בית הספר החל לתפוס מקום הרבה יותר מרכזי בחינוך היהודי מאשר הבית, בעיקר בקרב הזרמים הלא-אורתודוקסים. החשש מהתבוללות הוביל מנהיגים בקהילות היהודיות להגיע לכלל מסקנה כי חינוך יהודי הוא התקווה היחידה להמשכיות יהודית. בהתאם לכך, הם פעלו להעצים את תכניות החינוך היהודי במסגרות השונות. בד בבד, המנהיגים בקהילות היהודיות התחילו להיות מודעים לפער שיש בין ההתנהלות היהודית בבית לבין החינוך היהודי שהילדים קיבלו במסגרות השונות. כמו כן, הם הגיעו לכדי הבנה שהמשפחה היא הגורם המשפיע ביותר על הזהות היהודית של הילדים, וכי חינוך וקיום מנהגים מעשיים (Practice) שהילדים יקבלו לא יהיה יעיל או רלבנטי אם אלו לא יבואו לידי ביטוי בהתנהלות המשפחתית הביתית. לכן, הם החלו לבנות פעילויות חינוכיות שמטרתן תהיה להשפיע על המשפחה כולה. כיום ניתן למצוא חינוך יהודי משפחתי במגוון גדול של מוסדות וארגונים. המאמר מפרט מספר סגנונות עיקריים בתחום החינוך המשפחתי אשר ניתן למצוא בקרב קהילות בצפון אמריקה²:

- שיעורים מקבילים להורים: בזמן שהילדים (הקטנים) לומדים – להורים יש שיעורים באותם נושאים.
- חומרים פרסומיים ותנועתיים: אלו מיועדים לשימוש משותף של הורים וילדים במסגרת הביתית, וכוללים נושאי שיחה על ערכים יהודים.

¹ Spotlight on: Jewish Family Education (Summer, 2003), *Jewish Education Service of North America*

(JESNA), pp. 1 – 4 לא מצוינים שמות המחברים

² שם, עמודים 1 – 2

- אירועים קהילתיים גדולים: באירועים כאלו משתתפות משפחות רבות מכלל הקהילה היהודית.
- אירועים משותפים להורים וילדים שקשורים לתוכן הלימודי של הילדים.
- תכניות לימודים להורים וילדים שנועדו לחנך ביחס לערכים יהודיים ספציפיים.
- תכניות מרוכזות אינטנסיביות, כגון שבתונים, מחנות משפחתיים וכו'.
- תכניות לימודים מקוונות.

המחקר מוסיף וטוען שעל מנת להוציא לפועל חינוך יהודי משפחתי ברמה המוסדית, יש לספק סביבה פורה ותומכת של צוות מקצועי וצוות מתנדב שיתחיל ויתפעל את היוזמה, תשתית ארגונית מתאימה כגון ועדות ואנשי צוות מקצועיים, מחנכים מקצועיים בתחום של החינוך היהודי המשפחתי (נטען במאמר כי ניתן לעשות תואר שני בחינוך יהודי משפחתי במספר מוסדות), תהליך של תכנון אסטרטגי, מקורות מימון וכן גישה למקורות קהילתיים של הכשרה, ייעוץ, מימון וכו'. חלקים ניכרים מדרישות אלו יכולים להיות בתחום אחריותה של הקהילה היהודית בכללותה.

לסיכום הם אומרים שברוב המוסדות והארגונים היהודיים קיימת הבנה לגבי הנחיצות והתועלת שיש בחינוך יהודי משפחתי, וכן גם תכניות ברמה כזו או אחרת בתחום זה. יש לפעול על מנת להמשיך לייצר אפשרויות לחינוך יהודי משפחתי איכותי ונגיש באופן נרחב.

כעשור לפני כן כתב נורמן לינצר גם על הצורך שהוא רואה בחינוך משפחתי.³ לדידו החינוך היהודי המשפחתי נועד להתמודד עם אתגרים בחברה היהודית, שנובעים מהשתלטות של ערכים מהחברה האמריקאית הכללית על החברה היהודית, על ידי חיזוק הערכים היהודיים במסגרת המשפחתית. הוא קרא לאמונים על החינוך היהודי בקהילות להסתכל על תלמידים לא רק כיחידים אלא כחלק ממשפחות, וכן שעל מנת שחינוך יהודי יהיה אפקטיבי הקהילה כולה צריכה להתגייס לטובת העניין. לינצר טוען שבעבר, ובאופן מסורתי, הילדים נחשבו לשלוחה – המשך ישיר של ההורים שלהם, אבל בחברה האמריקאית כיום מתייחסים אליהם כאל אינדיבידואליים בפני עצמם, עם זכויות משלהם. לכן, לינצר טוען שהחינוך היהודי המשפחתי צריך לחנך שוב לערכים של משפחה וקהילתיות אל מול מגמות אלו של אינדיבידואליזם.

³ Norman Linzer(1990), A Perspective on Jewish Family Education, *Journal of Jewish Education*, 58 issue 1-2, pp. 26 – 35

המאמר בנוי על פי סיווג הערכים של עבודה סוציאלית שניסח צ'ארלס לוי⁴:

1. תפיסות מועדפות של המשפחה: לינצר רואה את המשפחה כיחידה הראשונית, המוסד שמאפשר סדר, מבנה, המשכיות עבור ההורים ועבור הילדים. המשפחה יוצרת ומשמרת זהות אישית וקבוצתית. המשפחה מכינה את הילדים לתפקידים בחברה בכלל ובקהילה היהודית בפרט. המשפחה מחזקת את הדברים שהילדים לומדים ומאפשרת את ההתנסות וההפנמה שלהם. הנחת המוצא היא שהמשפחה רוצה להיות משפחה, כלומר, לבצע את כל התפקידים הנזכרים לעיל, וזוהי נקודת חוזקה.

2. תוצאות מועדפות למשפחה: מה רוצים שהמשפחה היהודית תהיה? מה המשמעות של המילה 'יהודית' בהקשר של המשפחה? לינצר מתאר אידיאל שלפיו בני המשפחה היהודית יזדהו יותר בתור יהודים ויהיו מחויבים להמשכיות של חיים יהודים. תוצאות ספציפיות:

- להיות בעלי ידע בהיסטוריה, מנהגים, ערכים, מסורת וללמוד תורה לשמה.
 - לחיות חיים יהודיים מעשיים של קיום מנהגים יהודיים (practicing Judaism).
 - להעביר את הידע והמנהגים לילדים.
- התוצאה אליה מגיע לינצר היא שבבסיס עומד תלמוד התורה – הוא רוצה שההורים ילמדו תורה. תלמוד התורה מוביל למעשים ולחיזוק הזהות. הידע וההתנסות צריכים להיות משמעותיים עבור ההורים על מנת שירצו לחלוק אותם עם הילדים.
3. מכשירים מועדפים בעבודה עם משפחות: לינצר מציע את החינוך היהודי המשפחתי. לדידו, הסיבה שלא נעשים מספיק ניסיונות לחינוך משפחתי נובעת מכך שהמחנכים מוכשרים לעבודה של חינוך ילדים וכך הם תופסים את עצמם. לדעתו צריך לראות את הצרכנים של החינוך היהודי המשפחתי בשתי קטגוריות: (א) הורים וילדים (ב) הקהילה.
- הורים וילדים בתור צרכנים: המערכת החברתית של ההורים והילדים צריכה להיות המוקד – לא לראות את הילדים במנותק מהוריהם.
 - חינוך מבוגרים וחינוך יהודי משפחתי: בחינוך המשפחתי המחנך צריך לראות את התלמידים שלו (גם אם מדובר במבוגרים בלבד) כחלק מיחידות משפחתיות, וללמד באופן שיאפשר העברה של התכנים לסביבה המשפחתית.

⁴ – 34 pp, C.S Levy (winter 1973), The Value Base of Social Work, *Journal of Education for Social Work*.

42 ומצוטט אצל נורמן לינצר, שם, עמוד 26

○ הקהילה בתור צרכנים: הקהילה מורכבת ממשפחות שזקוקות לחינוך יהודי.

הקהילה היא הספקית של השירותים וגם הצרכנית.

לינצר מציע שבכל פדרציה בארה"ב ראוי להקים צוות חשיבה (task force) בנושא של חינוך יהודי משפחתי, שיהיו בו נציגים מכל המוסדות הקשורים בחינוך יהודי ובמשפחות בקהילה. הפדרציה צריכה לדידו לשמש גוף-על בנושא הזה. המחויבות שלו לרעיון נובעת מהאמונה כי חינוך יהודי משפחתי הוא שיעזור במניעה של התבוללות ונישואי תערובת שיביאו לערעור הקהילה היהודית. לינצר סבור שישנו קשר ישיר בין חינוך יהודי והמשכיות יהודית.

במאמר מאוחר יותר כתב לינצר על הדרכים שהוא מציע להוציא לפועל חינוך משפחתי.⁵ את המאמר הזה הוא פותח בדבר תורה על הפסוק 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל' (שמות יט 3), כשמסקנתו היא שכל בני המשפחה צריכים ללמוד תורה. הוא מאפיין את הקונטקסט החברתי היהודי-אמריקאי, לפי שלוש קבוצות: המשפחה, החברה האמריקאית, הקהילה היהודית:

- המשפחה: מתרחשים שינויים במבנה המשפחה היהודית, בדומה לשינויים המתרחשים במבנים של המשפחות באופן כללי. מבנה המשפחה המסורתית כבר כמעט ולא קיים ובמקומו יש עושר גדול של סוגי משפחות, וכן, במרבית המשפחות שני ההורים עובדים והילדים זקוקים למסגרות חינוך. על כן, אי אפשר לדבר ממש על "המשפחה היהודית" מכיוון שיש מבנים רבים של משפחות יהודיות. מכאן שתכניות חינוכיות צריכות להיענות לסוגים שונים של משפחות.

- החברה האמריקאית: הערכים האמריקאים סותרים/עוינים את הערכים היהודיים. צריך להכיר בהשלכות השליליות של הערכים הללו ולחזק את הערכים היהודיים העומדים כנגדם. דוגמאות: קהילתיות מול אינדיבידואליזם, מצוות מול זכויות. לטענתו, התפקיד של החינוך היהודי המשפחתי הוא לנטרל את ההשפעות השליליות של הערכים האמריקאיים בחברה הכללית.

- הקהילה היהודית המקומית: השחיקה של מבנה הקהילה המסורתית חלה גם על הקהילות היהודיות ונובעת, לדידו, בעיקר מאי-הסכמות בין הזרמים, אי-השתייכות או

⁵ Norman Linzer (1992), Translating Conceptions of Jewish Family Education into Practice, *Journal of Jewish Education*, 59 issue 3, pp. 5 – 8

השתייכות חלקית, אחוזים גדולים של ילדים יהודיים שלא מתחנכים במסגרות יהודיות, אחוז גבוה של נישואי תערובת.

בהסתמך על המציאות כפי שהוא אפיין אותה לעיל, מתווה לינצר את הרעיונות שלו לחינוך יהודי משפחתי, ומציע אותם לוועדה לחינוך יהודי (BJE – Board of Jewish Education):

מטרות של חינוך יהודי משפחתי – מטרות לטווח קצר:

- לקבל ידע על ההיסטוריה והמנהגים של העם היהודי
- לנהוג וליישם מנהגים יהודיים בבית (Practice)
- להעביר את הידע והמנהגים לילדים

מטרות לטווח ארוך:

- המשפחה תוכל לעמוד מול החדירה של ההתבוללות
- מניעת נישואי תערובת
- העשרת חייהם של בני המשפחה
- חיזוק הזהות היהודית וההשתייכות הקהילתית

התפיסות של החינוך היהודי המשפחתי יוצאות מתוך נקודת ההנחה שלמשפחה יש את התפקיד המרכזי בהעברת המסורת היהודית לילדים, ואת היכולת להתמיד בתכניות חינוך יהודיות. הקהילה היהודית צריכה להושיט את ידה לתמוך במשפחות, לתקצב וליצור תכניות מותאמות לגילאים ולתחומי עניין שונים.

האופנים שבהם יתבצע החינוך היהודי המשפחתי הם מגוונים, מתוך מודעות לכך שיש סוגים שונים של משפחות, ולוחות הזמנים שלהן לרוב לא יאפשרו לכל בני המשפחה ללמוד ביחד באופן רציף. על כן, צריך ליצור מגוון של תכניות של למידה: הורים וילדים ביחד, הורים לבד, ילדים לבד, הורה וילד, וכן התכנסות של משפחות יחדיו כדי לחגוג מועדים וציוני דרך יהודיים. לינצר מציע שהוועדה לחינוך יהודי תיקח חלק גדול יותר ביצירה והוצאה לפועל של תכניות לחינוך יהודי משפחתי.

במחקר שנערך בשנת 2008 אודות החינוך היהודי המשפחתי, התייחסו לכך שחינוך זה עבר תמורות ושינויים במהלך שני העשורים האחרונים, ביחד עם התמורות המתרחשות באופיין של המשפחות היהודיות.⁶ בניתוח תחום זה, מתייחסות ג'ו קיי ואווי רוטשטיין לארבע שאלות:

1. מהו חינוך יהודי משפחתי ואילו תמורות חלו בו בשנים האחרונות? קיי ורוטשטיין

מתייחסות לחשיבות של שלושת המרכיבים במושג 'חינוך יהודי משפחתי':

- חינוך: הוראה ולמידה שמובילות לשינוי התנהגותי או מחשבתי על ידי יצירת חיבור משמעותי בין הנושא ללומד, האפשרות לעשות עליו רפלקציה, חיבור, וביטוי מעשי.

- יהודי: התייחסות לשאלות כגון: מהו המרכיב היהודי בתכניות הלימודים המפותחות? אילו מקורות יהודיים קשורים לנושא? אילו מנהגים יהודיים ניתן ללמוד ולקיים מתוך הנושא הזה?

- משפחתי: כיצד תכנית הלימודים תעצים את המשפחה? איך התכנית תעודד תקשורת בין ההורים לילדים, בין הורים להורים אחרים ובין ילדים לילדים אחרים?

למרות שתפיסות אלו היו קיימות מתחילת הדרך של החינוך היהודי המשפחתי, לרוב הכינוס המשותף של הורים וילדים נעשה במסגרת בית הכנסת וההתייחסות למימד 'החינוך' היתה משנית או נעדרת לחלוטין. על מנת ליצור חינוך משמעותי הוא צריך להיות מתמשך ולהיות מלא במשמעות אישית. יש להתייחס גם להורים בתור לומדים.

2. כיצד התמורות במשפחות היהודיות השפיעו על העבודה של העוסקים בחינוך יהודי?

מיהם הלומדים במשפחות היהודיות שאליהם רוצים להגיע? מדובר מצד אחד בהורים שלרוב לא היתה להם נגיעה לחינוך יהודי מאז הילדות (אך ייתכן שהם מוצלחים מאד בתחומים אחרים בחיים) ובצד השני בילדים שהם פעילים בבית הספר ובתכניות החינוכיות האחרות שמציעות הקהילות. העוסקים בחינוך משפחתי צריכים להכיר בהבדל בין המציאות של המשפחות היהודיות כיום לבין התפיסה המסורתית של משפחות יהודיות. החינוך היהודי המשפחתי צריך להתייחס ללומדים כאל יחידות בתוך

⁶ Jo Kay & Evie Rotstein (2008), Jewish Family Education, in: P.A Flexner, R.L Goodman & L.D. Bloomberg (ed.), *What We Now Know About Family Education: Perspectives on Research for Practice*, CA: Torah Aura Productions, pp. 143 – 150

משפחות, ובתוך משפחות מגוונות מאד, ולהיות ערים ורגישים לרצונות ולצרכים השונים של משפחות אלו.

3. מיהם העוסקים בחינוך משפחתי? רבים הם העוסקים בחינוך משפחתי – רבנים, חזנים, מחנכים, מתנדבים וכיו"ב, אולם מעטים מאד קיבלו הכשרה בתחום זה והם משתמשים בידע שלהם מרקעים שונים על מנת להכין תכניות חינוכיות עבור המשפחות ולהוציאן לפועל. העבודה עם משפחות מצריכה ידע משולב של עובדים סוציאליים, אנשי דת ומחנכים. העוסקים בחינוך משפחתי צריכים לעבוד ביחד ולהיות בעצמם בתהליך למידה מקצועי מתמשך אודות התמורות בחיי המשפחות היהודיות.

- כיצד מאפשרים למבוגרים וילדים להתחבר ללמידה משמעותית של יהדות ולאמץ את הלמידה הזו אל תוך חייהם? העוסקים בחינוך יהודי משפחתי צריכים להגיע ללומדים במקום שבו הם נמצאים. כמו שקובעים מחקרים בחינוך כללי – הלמידה צריכה להיות משמעותית, ולצאת מתוך השאלות – מה אתה יודעת או חושבת/שאתה יודעת? מה אתה רוצה או צריך/ה לדעת? מה למדת? המטרה היא שהלומדים ימצאו משמעות ורלבנטיות בתחום הלימודים לחייהם. כמו כן, הלומדים צריכים לדעת לעשות רפלקציה על הלימודים שלהם ולמצוא דרכים לשלב אותם בתחומי החיים שלהם.

בעשור האחרון התחום של חינוך יהודי משפחתי הפך למרכיב קבוע במסגרת החינוך הדתי. קיי ורטשטיין מציעות לחלק את תחומי המחקר שנעשה בתחום זה לשלושה סוגים⁷:

1. המשפחות בתור המקור המרכזי לשינוי דתי ותרבותי: המחקרים של השנים האחרונות⁸ מוכיחים שהמשפחה היא הגורם המרכזי בעיצוב הזהות והערכים היהודיים באמצעות הבחירות שההורים עושים בכל הקשור למידת המעורבות בחיים קהילתיים, מנהגים דתיים וחינוך יהודי. אחת המטרות של חינוך יהודי משפחתי היא להשפיע על הערכים, האמונות והמנהגים של ההורים ובכך להשפיע על המשפחה.

2. חינוך יהודי משפחתי: מעט מאד מחקרים נעשו על היעילות של חינוך יהודי משפחתי. הכותבות מביאות נתונים משלושה מחקרים שנערכו בתחום החינוך היהודי

⁷ שם, עמוד 145

⁸ כמו לדוגמא: A. Keysar, B.A Kosmin & J. Schenckner (2000), *The Next Generation: Jewish Children And Adolescents*, Albany, NY: State University of New York Press. שם, עמוד 145

המשפחתי. האחד נעשה בשנת 2000 על התכנית 'שערים לחיים יהודיים': היוזמה של המחנך המשפחתי⁹ ומצא שיש מעט מאד ממצאים שמעידים על כך שלתכנית 'שערים' היתה השפעה רחבה על חיי המשפחות היהודיות בבית ובקהילה. לעומת זאת, מחקר אחר שמצוטט במאמר של קיי ורוטשטיין נעשה בשנת 1999 על האפקטיביות של תכניות לחינוך יהודי משפחתי בשיקגו¹⁰. בסקר שנעשה במסגרת מחקר זה ענו הרוב המכריע של הנשאלים שחינוך יהודי משפחתי הוא יעיל בהנחלת ערכים ומנהגים לילדיהם וכי החינוך היהודי המשפחתי שיפר את הרגשת השייכות שלהם לקהילה. המחקר השלישי שמצוטט במאמר בחן בשנת 2002 משפחות בקהילה בפן וואלי בפנסלביה¹¹. המחקר מצא שמשפחות שהשתתפו בתכנית שכללה לימודים לכל האוכלוסיות בקהילה בשבת בבוקר בנושא התורה וערכיה בחייהן, הצליחו למצוא חיבורים בין החינוך היהודי שקיבלו לבין העבודה והבית שלהם בשגרה וכן שהשייכות לקהילה הינה גורם משמעותי בחייהם, יותר ממשפחות שלא השתתפו בתכנית הזאת.

3. חינוך משפחתי – למידה בתוך קונטקסט קהילתי: על מנת שילדים יחוו למידה יהודית מוצלחת, ויירכשו כלים, ערכים והתנהגות שמזוהים עם חינוך יהודי, הלמידה צריכה להתרחש בתוך מרחב של קהילה שבה לומדים אנשים בכל הגילאים. על מנת שהלמידה תהיה משמעותית, מוצעים ארבעה מרכיבים שהיא צריכה לכלול, על סמך מחקר שנעשה בשנת 1996¹²: (א) על הלמידה להיעשות באופן חווייתי, (ב) הלמידה היא תהליך חברתי ולמידה משמעותית כוללת את המשפחה, השכונה והקהילה, (ג) הלמידה צריכה להיות רלבנטית וקשורה לחייהם של הלומדים, (ד) צריך שיהיה קשר בין הלמידה לאמונות וידע קודמים.

קיי ורוטשטיין מביאות מתוך המחקר שלהן רשימה של השלכות והמלצות:

(1) חינוך יהודי משפחתי מספק אפשרויות לבניית קהילה ויצירת משמעות.

⁹ A.L Sales, A. Koren & S.L Shevitz, *She'arim: Building Gateways to Jewish Life and Community*, Boston, MA: Commission on Jewish Continuity, 2000

עמוד 146 שם, עמוד 146

¹⁰ L. Seidman & S. Milburn, *Family Education Survey*, Chicago, Community Foundation for Jewish Education of Metropolitan Chicago, 2000

עמוד 146 שם, עמוד 146

¹¹ M.J Margolius & C.B Weissman, "Creating a Shabbat-Centered Community", *Shema*, March 2002

עמוד 147 שם, עמוד 147

¹² S.L Lytle & M. Botel, *The Pennsylvania Framework for Reading, Writing and Talking across the Curriculum*, Harrisburg, PA 1996: Pennsylvania Department of Education

עמוד 147 שם, עמוד 147

- (2) חינוך יהודי משפחתי קושר את ההורים והילדים למרחבים של למידה, ומקשר בין הלמידה היהודית לחיים היהודיים.
- (3) על חינוך יהודי משפחתי ששואף לקדם שינויים התנהגותיים לערב הן את ההורים והן את התלמידים בחוויות לימודיות משמעותיות.
- (4) על מחנכים ואנשי דת לקבל הכשרה מקצועית מתאימה בתחום החינוך המשפחתי על מנת לעבוד בצורה מיטבית עם הסוגים המשתנים של המשפחות היהודיות.
- (5) החינוך היהודי המשפחתי מסייע להורים להכיר בתפקיד המרכזי שיש להם בעיצוב הזהות היהודית של ילדיהם ומשפחותיהם.
- (6) קיים צורך במימון נוסף על מנת לחקור באופן יסודי את ההישגים והאתגרים של חינוך יהודי משפחתי.

נראה כי עם חלוף השנים המושג של חינוך יהודי משפחתי בארצות הברית הולך ומתגבש יותר ויותר. במחקר שנערך במסגרת הפרויקט Sacred Strategies נבחנו מספר בתי כנסת שנכנסו לתהליך של הפיכה לקהילות חזון משמעותיות ומקודשות.¹³ בחלק מבתי הכנסת אחד השינויים הגדולים שנעשו היה להפוך את החינוך היהודי המשפחתי למוקד חיי הקהילה.¹⁴ נקודת המוצא בכל הקהילות הללו היתה שקיימות בעיות בחינוך המשלים היהודי שניתן במסגרת בתי הכנסת. במסגרת המחקר הם מתארים את הסיבות שלדעתם קיימות בעיות בחינוך המשלים. הם מסבירים שילדים מהווים כ-80 – 90 אחוזים מכלל הלומדים בבית הכנסת, וכתוצאה מכך, החלו להעסיק מורים ומחנכים שיהיו אחראים באופן בלעדי על הילדים. עם הזמן, החינוך של הילדים הפך להיות תחום האחריות של מחנכים ושל מתנדבים יחסית שוליים בקהילה בעוד שהמתנדבים המרכזיים יותר והרבנים הבכירים עסקו בדברים אחרים.¹⁵

למרות תחושה ש"משהו לא עובד" בחינוך המשלים של בתי הספר הקהילתיים, הם לרוב נותרו ללא שינוי. במקומות מסוימים נעשו ניסיונות לאמץ דברים חדשים, אבל בתחום של החינוך המשפחתי המאמצים לרוב התרכזו סביב פעילויות חד-פעמיות. לעיתים היה לפעילויות אלו קשר לתכנית הלימודים של הילדים, ורק לעיתים רחוקות נגיעה לתחומי עניין של המבוגרים או לחיי

¹³ Isa Aaron, Steven M. Cohen, Lawrence A. Hoffman & Ari Y. Kelman (2010), *Sacred Strategies*, VA:

The Alban Institute

¹⁴ שם, עמודים 77 – 114

¹⁵ שם, עמוד 79

בית הכנסת הכלליים. במחקרים סוציולוגיים שעוסקים בחינוך הציבורי מתייחסים למונח 'תחביר בית-ספרי'. התחביר הבית ספרי הוא תרבות ארגונית ופורמט פעילות שכמעט ולא משתנה במשך דורות. באופן דומה לממצאים בחינוך הציבורי שבמקומות רבים התחביר הבית ספרי קופא על שמריו, כך גם החינוך המשלים בקהילות נשאר לרוב כפי שהיה.¹⁶

במהלך שנות השמונים של המאה העשרים התפתחו מספר תכניות לחינוך מבוגרים, שבהדרגה גרמו גם לקהילות לפתח תכניות המשך או תוכניות מקבילות. עם זאת, לא נוצר קשר בין חינוך המבוגרים לחינוך הילדים, ובעוד שרבני הקהילות היו אמונים על חינוך המבוגרים, שנחשב לרציני ואינטלקטואלי יותר, חינוך הילדים נותר בידי אנשי חינוך ולא בידי הרבנים, כאשר ההנחה המובלעת היא שרבני הקהילות מהווים גורמי סמכות בכירים מאשר אנשי החינוך.¹⁷

המחקר שנערך במסגרת המיזם של Sacred Strategies בחן את האופן שבו מספר קהילות אתגרו את המבנים הדיכוטומיים בקהילות, וביניהם את החלוקה המסורתית לפיה הרבנים אמונים על הנחיית התפילות, אנשי החינוך על חינוך הילדים, וועדת הצדק החברתי על פעילויות בתחומן, מתוך הבנה שבחיים קהילתיים קיים צורך בקשר אורגני יותר בין החלקים הללו.¹⁸ התפילות בבית הכנסת הינן חלק חשוב בחינוך של הילדים, ובה בעת לימוד התורה מעשיר את התפילות בבית הכנסת ונותן לפעילויות הקשורות לצדק חברתי ערך מוסף. התכניות התבססו על למידה של ההורים לצד הילדים וכן על לימוד חווייתי יותר מאשר לימוד עיוני. עבור בני הנוער בגילאים הגבוהים יותר (אחרי גיל בר/בת מצווה) אימצו גישה של 'חונך לנער על פי דרכו' וניסו להתאים תכניות ותכנים לתחומי העניין של בני הנוער. עבור המבוגרים החלו לרקום תכניות מגוונות הן מבחינת רמתן והן מבחינת תחומי העניין שהציעו. החידושים הללו יצרו אווירה יזמית וחדשנית, שעודדה את הקהילות להמשיך ליצור תכניות ותכנים חדשים. לימוד התורה והמנהגים היהודיים בצורות שונות הפכו בקהילות אלו לחלק אינטגרלי מהחיים היהודיים הקהילתיים, והשאיפה היתה שכל חברי הקהילה יהיו חלק מקהילת הלומדים והמלמדים.¹⁹

בספר מובאות דוגמאות לשלוש קהילות ששינוי את גישתן כלפי הלמידה והתרכזו בחינוך יהודי משפחתי. כך, בקהילת בית-עם בקליפורניה, לדוגמא, יצרו מספר תכניות בגישה זו. תכניות אלו כוללות למידה משותפת של הורים וילדים, למידה נפרדת אך מקבילה להורים וילדים, ארוחות

¹⁶ שם, עמוד 81

¹⁷ שם, עמוד 82

¹⁸ שם, עמוד 104

¹⁹ שם, עמוד 83

משותפות וטקסים משותפים. תכניות אלו יצרו אצל חברי הקהילה תחושה חזקה של שייכות ומחויבות לקהילה בכלל וללמידה בפרט.²⁰ גם בקהילות ווסצ'סטר רפורם בניו יורק ובית אלהים בוולסלי, מסצ'וסטס נעשו תהליכים דומים כדי לבנות קהילות לומדות.²¹ המרכיבים הדומים בכל הקהילות שהשתתפו במחקר :

1. הפיכת הערך של 'לימוד תורה לשמה' לערך מרכזי בקהילה

2. חיבור בין המסורת לחיים העכשוויים

3. לימוד חווייתי

4. מגוון רחב של תחומי עניין ורמות לימוד

5. שילוב של הלימוד בתוך כל הפעילויות של הקהילה

6. הגדלת מספר הלומדים ורמות הלימוד

גם כאן נטען שהצעד הראשון בדרך להוצאה לפועל של שינוי כל כך משמעותי בקהילות הוא בהקמה של צוות חשיבה רחב מכל חלקי הקהילה שיחשוב בצורה כוללת על החינוך היהודי המשפחתי בקהילה. כמו כן, אין ספק שישנו צורך במקורות מימון שיתמכו במיזמים אלו.

לסיכום חלק זה, נראה כי לאורך השנים חל תהליך שהכיר בצורך ובחשיבות של חינוך יהודי משפחתי בקהילות בארצות הברית. תכניות להכשרת מחנכים יהודיים כוללות בתוכן מרכיב כזה או אחר של חינוך משפחתי, וקהילות יהודיות ברחבי צפון אמריקה מציעות יותר ויותר תכניות לחינוך יהודי משפחתי כחלק מהתכניות החינוכיות שלהן. קיימים סוגים שונים של חינוך משפחתי, וכן מידות שונות של שילוב החינוך המשפחתי בקהילה. ישנן קהילות שבחרות לאמץ מספר פעילויות של חינוך משפחתי בתוך שאר תחומי הפעילות של הקהילה, בעוד קהילות אחרות בחרות לשים את החינוך המשפחתי בלב עשייתן ולגזור ממנו את יתר הפעילויות שלה.

בחלק הבא אבחן מאפיינים של החברה היהודית בישראל, כפי שעולים מתוך סקר של מרכז גוטמן, ואבחן את הפוטנציאל של תכניות לחינוך יהודי משפחתי בקרב האוכלוסייה בישראל, ובפרט בקרב קהילות התנועה הרפורמית בארץ.

²⁰ שם, עמודים 84 – 90

²¹ שם, עמודים 90 – 100

חזון לחינוך יהודי משפחתי בקהילות הרפורמיות בישראל

בבחינת הנושא והצורך בחינוך משפחתי בקהילות הרפורמיות בישראל, נשאלת השאלה האם ניתן ללמוד מהמחקר שנעשה ביחס לחינוך יהודי משפחתי בצפון אמריקה לגבי קהילות התנועה בישראל. לשם כך, יש לשאול מהן נקודות הדמיון והשוני בין מצבן של הקהילות בישראל, לבין מצבן של הקהילות בצפון אמריקה, שעליהן נעשו המחקרים והתכניות שנסקרו לעיל. לכאורה, הצורך בחינוך יהודי משפחתי בישראל נמוך מהצורך בצפון אמריקה, שכן בישראל הילדים מקבלים חינוך יהודי בבית הספר, הזהות היהודית/ישראלית שלהם נבנית מתוך החיים בסביבה יהודית/ישראלית, הם לומדים וחוגגים את החגים ללא צורך בבית הכנסת שיעודד אותם לעשות זאת, הפחד מנישואי תערובת ו/או התבוללות פחות נוכח בחיים היהודיים בישראל וכיו"ב. מכאן, ייתכן מאוד שחלק מהצרכים שעליהם בא החינוך המשפחתי לענות הם שונים וייתכן גם שהמטרות של החינוך המשפחתי יהיו שונות. עם זאת, יש לחינוך יהודי משפחתי בקהילותינו פוטנציאל הן לענות על צרכים בחייהם של יהודים ליברליים בישראל והן להנחיל ערכים חשובים ומרכזיים של היהדות הליברלית בקרב קהל היעד הפוטנציאלי הישראלי.

לפי הסקר האחרון שנערך במרכז גוטמן במכון הישראלי לדמוקרטיה עבור קרן אבי-חי (שנת 2009)²², כמעט 80% מהיהודים בישראל מגדירים את עצמם כמסורתיים (33%) או כחילונים לא אנטי-דתיים (46%).²³ הרוב המוחלט של הנדגמים בקבוצות אלו רואה חשיבות בשמירה במידה כזו או אחרת על המסורת היהודית²⁴, ובכלל זה קיום מנהגי החיים במהלך מעגל השנה²⁵ ועריכת טקסים יהודיים במעגל החיים²⁶. מעל 80% מהנדגמים השיבו שבשבת הם משתדלים לבלות עם המשפחה "תמיד" או "לעיתים קרובות"²⁷. מעט מעל לשני שליש מהנדגמים השיבו כי הם רואים חשיבות בלימוד תנ"ך, תלמוד ומקורות יהודיים אחרים, אם כי יש לציין כי מיעוט קטן מאד (16%) אכן לומד בפועל לימודים מעין אלו²⁸. ובשאלות אודות העדפות ערכיות, 63% מהנדגמים ענו שהם סבורים שיש צורך בשינוי מעמד הנשים בישראל²⁹, ומרבית הנדגמים ענו שבמקרה שיש סתירה בין ההלכה היהודית לעקרונות דמוקרטיים יש להעדיף את עקרונות הדמוקרטיה (44%),

²² מרכז גוטמן לסקרים, המכון הישראלי לדמוקרטיה עבור קרן אבי חי ישראל (תשע"ב), יהודים ישראלים – דיוקן: אמונות, שמירת מסורת וערכים של יהודים בישראל 2009, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה וקרן אבי חי ישראל

²³ שם, עמוד 26

²⁴ שם, עמוד 29

²⁵ שם, עמוד 35

²⁶ שם, עמוד 37

²⁷ שם, עמוד 32

²⁸ שם, עמוד 39

²⁹ שם, עמוד 46

לעומת 20% שענו שיש להעדיף את ההלכה ו-36% שענו שלפעמים כך ולפעמים כך³⁰. עוד חשוב לציין כי במסגרת הסקר הנ"ל, נשאלו הנדגמים לאיזה זרם ביהדות הם מרגישים שייכים. 4% ענו שהם מרגישים שייכים לזרם הרפורמי, 4% לקונסרבטיבי, 12% השיבו "אחר", ו-50% ענו שהם אינם מרגישים שייכים לאף אחד מהזרמים. נתונים אלו לא נכללו בדו"ח הסופי שהוציא מכון גוטמן, אך הם מצוטטים בבלוג שכתב שמואל רוזנר בהתייחס לדוח זה.³¹

נראה שבחברה הישראלית קיים ציבור יהודי גדול שרואה עצמו כבעל זהות יהודית משמעותית ובעלת תוכן. יתרה מזאת, ציבור זה רואה חשיבות בקיום מנהגים הקשורים במעגל החיים ומעגל השנה היהודיים, ומשתדל לעשות זאת במסגרת משפחתית, וכן חושב שחשוב ללמוד על יהדות. כמו כן, הדו"ח מראה שקיים ציבור גדול המחזיק בעמדות ליברליות בסוגיות ערכיות שונות. על סמך נתונים אלו, אני רוצה להציע כי נכון יהיה לקהילות של התנועה הרפורמית בארץ לאמץ מודלים של חינוך יהודי משפחתי שיענו על צרכים של אחוזים ניכרים בציבור היהודי הישראלי, ובאותו זמן ינחילו בציבור זה ערכים מרכזיים שהתנועה דוגלת בהם. בחברה ישראלית, בשנים האחרונות, יש דגש הולך ומתעצם של לאומיות וגישה דתית אורתודוקסית שמקבלת תיקוף, מימון, ותמיכה ממלכתית.³² חלק מתוכניות הלימודים בבתי ספר ממלכתיים העוסקות ביהדות הינן פרי יצירתם של ארגונים אורתודוקסים עם גישות שמרניות³³. החינוך המשפחתי הרפורמי עשוי להיות מקום חשוב לחיזוק ערכים ליברליים כלליים כגון: פלורליזם, חופש דת, חופש ביטוי, סוגיות של מגדר ומין וכיו"ב ובה בעת חיבור לעולם הערכים והידע היהודיים. החינוך היהודי המשפחתי שייעשה בקרב קהילות התנועה יהווה הזדמנות להציג פנים אחרות של היהדות שנעדרים ממרכז השיח הציבורי.

³⁰ שם, עמוד 57

³¹ Rosner, Shmuel, "Can you believe it? Israel has more Conservative and Reform Jews than Haredis", *Jewish Journal*, February 23, 2012
http://www.jewishjournal.com/rosnersdomain/item/can_you_believe_it_israel_has_more_conservative_and_reform_jews_than_haredi

³² כך ניתן לראות, לדוגמא, את ההקמה של מנהלת הזהות היהודית בשנת 2013, המתוארת בכתבה זו של יאיר אטינגר באתר 'הארץ': <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2025365> וכן בראיון שערך תומר פרסיקו עם הרב אביחי רונצקי, ראש מנהלת הזהות היהודית: http://tomerpersico.com/2013/07/09/meet_ronskey

³³ התייחסות לכך ניתן לראות גם במאמר הדעה של מיכל ברמן, מנכ"לית 'פנים' – איגוד ארגוני ההתחדשות היהודית בישראל, שהתפרסם בימים האחרונים, <http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2719459> וכן גם בכתבה של ירדן סקופ, מהימים האחרונים, אודות היקף הפעילות של עמותות תורניות במערכת החינוך: <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2719003>

במצע של התנועה הרפורמית בארץ נכתב כי "היהדות הרפורמית, מעודדת את האדם לעצב אורח חיים יהודי משמעותי ורציני, המבוסס על הכרעה ובחירה אישית מתוך לימוד, ולא על מערכת חיצונית מחייבת של כללים ואיסורים. ברוח חזונו של נביאי ישראל, מדגישה היהדות המתקדמת את ערכי המוסר, הצדק החברתי והערבות החברתית ומעודדת את האדם להעניק בכורה לקולם של המצפון, ושל התבונה האנושית. היהדות הרפורמית מחייבת ומקדמת שוויון מלא בין נשים וגברים בבית הכנסת ומחוצה לו ומטפחת סובלנות דתית וריבוי פנים דתי ותרבותי".³⁴ על כן, על החינוך המשפחתי הרפורמי לחנך למטרות אלו ולשאוף להגדיל את אוכלוסיית המשפחות אשר לוקחות חלק בתכניות של התנועה הרפורמית. ראוי להביא את דבריו של מיכאל מאיר בדבר האופן שבו צריכה היהדות הרפורמית לחנך את דור העתיד שלה.³⁵ מאיר מסביר כי הידע הקוגניטיבי איננו המטרה לכשעצמה, אלא שהוא נועד להעמיק את המחויבות היהודית, אך הוא איננו יוצר אותה. ולכן, יש חשיבות בחוויות היהודיות, ובעיקר אלו שמתרחשות בילדות, אשר יוצרות את הבסיס הרגשי לקליטת הלימוד ההכרתי.³⁶ אני מציעה, שטוב יהיה אם החינוך המשפחתי הרפורמי יראה לנגד עיניו תהליך, כפי שמובא בחזון של נוער תל"ם (תנועת הנוער של התנועה ליהדות מתקדמת, התנועה הרפורמית): "התהליך הדתי בנוער תל"ם מורכב מארבעה שלבים: לימוד והכרות עם המקורות, ניסיון לקיים ולחוות מנהגים שונים של היהדות, בחינת משמעות המצוות והמנהגים בחיינו, בחירה אישית".³⁷ מיכאל מאיר קורא להורים ולילדים לצאת ביחד למסע של לימוד משותף.³⁸

כפי שהמחקרים שנעשו בנושא זה בצפון אמריקה מעידים, על מנת להצליח במשימה זו יש להתייחס אליה במלוא הרצינות. בתור התחלה, אני ממליצה להקים צוות חשיבה שיורכב הן על ידי נציגים מהצוות המקצועי והן נציגים מקרב חברי הקהילה. כמו כן, רצוי שהצוות יורכב מנציגים מהועדות והתחומים השונים שבהם עוסקת הקהילה. כמו כן, יש להבטיח שקיימים מקורות מימון למיזמים אלו.

³⁴ מתוך האתר של התנועה הרפורמית, <http://www.reform.org.il/Heb/IMPJ/platform.asp>

³⁵ מיכאל מאיר, הרהורים על בן תרבות יהודית מנקודת מבט של יהדות רפורמית, מדברים חזון: הזמנה לדיון בתכלית החינוך היהודי, ישראל תשס"ו, עמודים 165 – 196

³⁶ שם, עמוד 168

³⁷ חזון נוער תל"ם, <http://www.noartelem.org.il/%D7%97%D7%96%D7%95%D7%9F-%D7%94%D7%AA%D7%A0%D7%95%D7%A2%D7%94>

³⁸ מיכאל מאיר, שם, עמוד 173

בחלק הבא של העבודה אנתח מקבץ של פעילויות ותכניות שפותחו ובוצעו במספר קהילות רפורמיות בישראל בשנים האחרונות, בניסיון לענות על המטרות שנוסחו לעיל. ניתוח זה יתבסס על ניתוח רפלקטיבי של הפעילויות, על פי שלוש רמות הרפלקציה אותם הגדיר מקס ואן מאנן³⁹: הרמה הטכנית, הרמה הפרשנית והרמה הביקורתית:⁴⁰

- ברמה הטכנית ההתמקדות היא על האמצעים, כלומר, יישום הידע באופן פרקטי של החוויה החינוכית. בחלק זה אתאר את מהלכן של מקבץ הפעילויות והתכניות.
- ברמה הפרשנית יש התמקדות במטרות ובהנחות היסוד של החוויה החינוכית. בחלק זה אתייחס למטרות שיועדו לפעילויות, ולקשר בינן לבין הפעילות בפועל.
- ברמה הביקורתית יש בחינה של המטרות במסגרת חברתית, על פי קריטריונים של מוסר, אתיקה, צדק. בחלק זה אתייחס לחזון הכללי, לשינוי החברתי שעשוי להתחולל בעקבות הפעילויות של החינוך המשפחתי הרפורמי.

Max Van Manen (1977), Linking Ways of Knowing with Ways of Being Practical, *Curriculum Inquiry*,
Vol. 6, No. 3, pp. 205-228³⁹
⁴⁰ שם, עמוד 226

ניתוח של מקבץ של פעילויות ותכניות של חינוך משפחתי שנעשו בקהילות התנועה הרפורמית

1. קבלת שבת משפחתית עם תיאטרון סיפור

רקע: תכנית זו החלה לראשונה בקהילת מבשרת ציון, בשם 'שישבת משפחתי'. בקהילה זו, היא מתקיימת כחמש – שש פעמים בשנה, בערבי שבת, לפני (ובצמוד ל) קבלת השבת הקהילתית. לאחרונה החלו מספר קהילות נוספות לאמץ את הדגם הזה של קבלת שבת משפחתית. בפעילות זו הציבור הרחב מוזמן, והפרסום נעשה דרך המאגרים הקהילתיים, וכן גם בעיתונות, בגני הילדים ובתקשורת המקוונת. פעילות זו פותחה על ידי הרבה נעמה דפני-קלן, ובשנה האחרונה אני יישמתי אותה הן בקהילת מבשרת ציון והן בקהילת כל הנשמה. פעילות זו משלבת אלמנטים מעטים מתוך קבלת השבת המסורתית ביחד עם שעת סיפור/תיאטרון של מפעיל/ה מקצועי/ת. קהל היעד של פעילות זו הינו משפחות על ילדים בגילאים 2 – 7.

מטרות הפעילות:

1. קיום פעילות חינוכית, יהודית, דתית למשפחות מקרב הקהילה והגנים המשויכים לקהילה ולתנועה הרפורמית, בתוך בית הכנסת.
2. חשיפה של תכנים וערכים הקשורים למעגל השנה ולתנועה הרפורמית בפני המשפחות המשתתפות.
3. מפגש ישיר של ההורים והילדים עם רב/ה מהקהילה בפעילות שמותאמת להם.
4. חשיפה בפני קהלים שלא בהכרח מכירים את הקהילות של התנועה והפעילות שלהן באמצעות פעילות ילדים איכותית ומבוקשת.
5. הגדלת מספר המשפחות שיש להן קשר לקהילה.
6. מפגש ויצירת קשר בין המשפחות הצעירות שמגיעות לקבלת השבת המשפחתית, לבין חברי הקהילה שמגיעים לקבלת השבת הקהילתית.

תיאור מהלך הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה הטכנית:

- בית הכנסת יסודר מראש עם מחצלות לשיבה של הילדים וכסאות עבור ההורים. בימת בית הכנסת תשמש הן את הרב/ה להנחיית קבלת השבת והן את מפעיל/ת התיאטרון, מכיוון

שהמסר הוא שתוכן ההצגה הוא חלק מקבלת השבת, כלומר – לא מדובר פה על שתי פעילויות שניתן להפריד ולהגיע לאחת ולא לשניה.

1. הפעילות נפתחת עם מספר שירי שבת מוכרים ('היום יום שישי', 'מה יפה היום', 'לכה דודי', 'עוד מעט ירד אלינו' וכיו"ב) (כ-10 דקות). מומלץ כי הרב שמעביר את הפעילות יבדוק עם חלק מהמשפחות ו/או הגנים של הילדים שהינם קהל היעד, אילו שירים מוכרים להם. כדאי שהחלק הזה של תחילת הפעילות יתחיל עם משהו מוכר יחסית שישרה על הילדים אווירה נינוחה. בהמשך ו/או במפגשים עוקבים ניתן יהיה גם ללמד שירים, ניגונים או קטעים מקבלת השבת שעשויים להיות חדשים עבור קהל היעד.

2. שיחה של הרב/ה עם הילדים על פרשת השבוע או החג הקרוב. שיחה זו תכלול מבוא ורקע על הנושא ושאלות שיעודדו את הסקרנות וההשתתפות של הילדים (כ-10 דקות). כמסקנה מן הממצא במחקר על כך שיש נטייה להפריד בין אנשי חינוך אשר מטפלים בחינוך הילדים לבין רבני הקהילות כדאי לחשוב מי ראוי שינכח באירוע מבין נציגי הקהילה, הצוות המקצועי של הקהילה או החברים המתנדבים של הקהילה.

3. קישור של פרשת השבוע או החג להצגה שתוצג. (5 – 10 דקות) לא תמיד קל למצוא הצגה שמתקשרת באופן ישיר או ברור לפרשות השבוע ולעיתים נדרשת מידה של לוליינות ביצירת החוט המקשר. עם זאת, חלק זה חשוב מאד, והצלחתו מצדיקה לדעתי את קיום הפעילות כולה במתכונת זו. לכן, אני ממליצה לרב/ה המנחה את קבלת השבת לשוחח עם מפעיל/ת התיאטרון לפני קיום הפעילות, ולהבין ממנו/ה מהם הערכים ו/או המסרים העולים מההצגה. בשלב השני רצוי שהרב/ה יתמצא בפרשת השבוע או במועד בשנה שיחה עם אותם מסרים וערכים ות/יביא אותם אל תוך השיחה עם הילדים.

4. הצגה של מפעיל/ה (30 – 40 דקות). ההצגה מהווה את החלק הארי של הפעילות הזאת וממלאת את רוב זמן הפעילות. יש לשים לב שאמנם מדובר בפעילות חווייתית אך גם פעילות שבה המשפחות הינן צופות פסיביות.

5. הדלקת נרות שבת על ידי הרב/ה, ביחד עם הילדים (5 דקות). יש לציין כי במספר פעמים שבהן הנחיתי פעילויות של 'שישבת משפחתי' המשפחות קמו באופן טבעי לעזוב מיד בתום ההצגה. חשוב להדגיש לפני ההצגה, שבסופה כולם מתבקשים להישאר ולהשתתף בחלקי הסיום של קבלת השבת.

6. ברכת הילדים והילדות – כל משפחה מתכנסת יחד, הרב/ה שר/ה את ברכת כהנים, ומזמין/ה את ההורים והילדים לברך אלה את אלה לכבוד השבת. (5 דקות)
7. קידוש משותף עם תירוש וחלות. (5 – 10 דקות) במידה והפעילות אכן מתרחשת בצמוד לקבלת השבת הקהילתית – יש לחשוב על מיקום מתאים לעריכת הקידוש שלא יפריע לתחילת קבלת השבת מחד, אך יאפשר מפגש בין קבוצות המשתתפים מקבלות השבת השונות.

מדדי הצלחה:

1. הערכה כמותית: היעדים המספריים תלויים בקהילה, מספר המשפחות החברות בה, הימצאות של גנים שקשורים אליה וכיו"ב. ישנן קהילות שהשתתפות של 20 ילדים תהיה עבורן הצלחה, ואילו בקהילות אחרות יצפו להשתתפות של מעל ל-40 ילדים על מנת שהפעילות תיחשב למוצלחת מבחינה מספרית. כך או כך, השתתפות חוזרת של משפחות, וכן הגדלת מספר המשפחות המשתתפות, תיחשבה כמדד טוב להצלחה.
2. הערכה איכותנית: למשפחות שישתתפו בפעילות תהיה תחושה של שייכות לבית הכנסת ולקהילה שבה התקיימה הפעילות ויתפתח קשר בין לבין הרב/ה וכן עם חברי קהילה נוספים. על מנת להעריך את המידה של תחושות שייכות אלו, רצוי פשוט לשאול מעת לעת את המשתתפים בפעילות לגבי תחושותיהם ומידת הקשר שלהם לקהילה.⁴¹ בנוסף, אני מציעה שלאחר סדרה של כמה פעילויות תיעשה הערכה מקיפה ומסודרת יותר של מידת ההשפעה שלהן על המשפחות הנוטלות בהן חלק, באמצעות ראיונות מעמיקים יותר עם מדגם של משתתפים.

התייחסות לקשר בין מטרות הפעילות לבין מהלך של הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה

הפרשנית:

- למידה על מנהגים ועולם בית הכנסת: הפעילות מתקיימת בתוך אולם בית הכנסת, וכוללת בתוכה תכנים ומנהגים מהעולם הדתי והערכי של התנועה הרפורמית – ובהם מוטיבים

⁴¹ בספר Sacred Strategies (הערה 13 לעיל), מתארים כיצד מדדי הצלחה איכותניים קלים הרבה יותר להערכה מאשר מדדי הצלחה כמותיים בכל הנוגע לתכניות הקשורות לחיי בית הכנסת והקהילה, שכן ניתן פשוט לשאול את חברי הקהילה לגבי מידת השייכות שלהם, רגשות שלהם כלפי פעילויות, המקום ועוד. שם, עמוד 9

מקבלת השבת, ברכות על הנרות, היין, החלה, ברכת הילדים, וכן שירים המקבלים את השבת, בדומה לפתיחה של קבלת השבת המסורתית. באופן זה, יש מענה על המטרה של קיום פעילות חינוכית/דתית עבור משפחות הקהילה והגנים בתוך כתלי בית הכנסת.

- למידה על פרשת השבוע: כל קבלת שבת מתמקדת באיזושהו נושא העולה מפרשת השבוע או מחג קרוב מבחינה תכנית ומדגישה את הערכים המרכזיים שבהם. נושא זה מקבל ביטוי הן בשיחה של הרב/ה עם הילדים והן בתוכן ההצגה, שנבחרת על סמך התאמתה לערכים ולתוכן שנבחרו. בכך, נחשפות המשפחות המשתתפות בפעילות לתכנים וערכים הקשורים למעגל השנה ולתנועה הרפורמית.
- מפגש עם הרב/ה: בפעילות זו רב/ה של הקהילה מקיים/ת שיחת תוכן עם הילדים, וכן מנחה אותם ואת בני משפחותיהם במנהגי שבת, בהם שירי שבת, הדלקת נרות, ברכת הילדים, קידוש וכיו"ב. באופן הזה המשפחות זוכות למפגש ישיר עם הרב/ה בפעילות שמותאמת להן. ישנה חשיבות לכך שהפעילות מונחית על ידי רב/ה של הקהילה (בין אם מדובר ברב/ת הקהילה, או באחת/ד הרבות/נים של הקהילה) ולא על ידי מתנדב או מורה בקהילה על מנת להעביר מסר שמדובר פה בפעילות דתית, חינוכית וערכית, שאינה פחותה משאר הפעילויות הדתיות והחינוכיות שמתקיימות במסגרת בית הכנסת, ושחלקיה אינם נפרדים אלו מאלו. חלק זה עולה בקנה אחד עם ממצאי המחקר שמתואר בספר Sacred Strategies⁴², ומפורט בעמוד 12 לעיל.
- חשיפה והרחבת הקהילה: הפרסום לפעילות זו נעשה הן באמצעים הפנים-קהילתיים והפנים-תנועתיים, והן באמצעי פרסום המוני וממוקד במשפחות צעירות, באמצעות התקשורת המקוונת והמודפסת. באופן הזה, המידע על קיום האירוע מגיע לתפוצה רחבה מאד של משפחות פוטנציאליות להשתתפות בפעילות. השילוב של תיאטרון סיפור מקצועי, בפעילות שהכניסה אליה חופשית, מושך לפעילות משפחות שלא בהכרח היו מגיעות לפעילות בבית כנסת רפורמי. באופן הזה, גדל מעגל המשפחות שיש להן קשר עם הקהילה, וקהלים חדשים נחשפים לתכניה ותכניותיה.
- יצירת קשר בין קבוצות שונות בקהילה: פעילות זו מתקיימת לפני קבלת השבת הקהילתית, ומסתיימת כמה דקות לפני שהשניה מתחילה. באופן הזה מתקיים מפגש בין המשפחות שמשותפות בקבלת השבת המשפחתית לחברי הקהילה שהגיעו לקבלת השבת הקהילתית.

⁴² הערה 13 לעיל

בנוסף לכך, נוצרת הזדמנות למשפחות שהשתתפו בקבלת השבת המשפחתית להישאר ולהצטרף לקבלת השבת הקהילתית.

בחינה של מטרות הפעילות בתוך ההקשר החברתי הכללי – ניתוח רפלקטיבי ברמה הביקורתית:

התנועה הרפורמית בארץ מנסה מזה שנים רבות להיחשף בפני קהלים חדשים בחברה הישראלית, מתוך הנחה שאלו יכולים למצוא בתנועה הרפורמית מענה לצרכים שלהם והלימה עם תפיסת העולם שלהם.⁴³ החשיפה של משפחות עם ילדים צעירים לפעילות שמתרחשת בתוך חלל בית הכנסת ומשלבת בתוכה מרכיבים דתיים וערכיים עולה בקנה אחד עם שאיפה זו של התנועה. בנוסף לכך, במרחב הציבורי הקהילה תמצב את עצמה כגורם ערכי, תרבותי ואיכותי, שמציע לתושבי השכונה פעילויות ותכנים ברמה גבוהה ועם ערך מוסף ויעודד אותם לשמור איתה על קשר.

קהילות שישלבו פעילות כזו כחלק מפעילותן השוטפת, ישדרו מסר שמשפחות עם ילדים צעירים הן גורם רצוי, מוערך וחלק בלתי נפרד מיתר חברי הקהילה. בכך שהפעילות מיועדת למשפחות (ולא רק לילדים), תיווצר תחושה של קהילה רב-דורית, שבה לכל אחד יש מקום וכולם רצויים. כמו כן, למשפחות עם ילדים צעירים קשה מאד להשתתף בקבלות השבת הקהילתיות מפאת השעה שבה הן מתקיימות. קהילה שתערוך קבלות שבת משפחתיות משדרת למשפחות אלו שצרכיהן נלקחות בחשבון והקהילה עושה מאמצים לענות עליהן.

⁴³ כך עולה, לדוגמא, מדברי מנכ"ל התנועה הרפורמית, הרב גלעד קריב, באתר התנועה: "מהפכת המידע פוגשת את החברה הישראלית בימים של רנסנס יהודי ישראלי, שבמסגרתו ישראלים רבים מבקשים להעשיר את זהותם היהודית – לדעת יותר, ללמוד יותר, לחוות יותר - להתחבר. [...] בדומה למהפכת הנגישות שיצר האינטרנט, מתחוללת בשנים האחרונות מהפכת נגישות יהודית מופלאה בחברה הישראלית, [...] התנועה הרפורמית וקהילות היהדות המתקדמות בישראל ניצבות בחזית ההתחדשות היהודית בישראל. עשרות אלפי ישראלים נוטלים חלק בפעילויותיה של התנועה בעשרות מרכזים קהילתיים, גני ילדים ובתי ספר, בתי מדרש פלורליסטים, בפעילויות נוער וסטודנטים ובאין ספור מפעלים חברתיים. פעילויות אלו לא רק מנגישות את הידע היהודי בעבור משתתפיהן אלא הן מזמנות אותם לטול חלק ביצירתה של יהדות ישראלית סובלנית, רבת פנים ושוויונית המחויבת לעבר היהודי אך לא פחות מכך לעתידם של היהדות, העם היהודי והחברה הישראלית...."

<http://www.reform.org.il/Heb/IMPJ/Chairman.asp>

2. ט"ו בשבט – תיקון על הדרך

רקע: פעילות זו החלה לראשונה לפני כשנתיים בקהילת כל הנשמה, והשנה התקיימה בפעם השניה. פעילות זו נעשית בשיתוף פעולה עם 'ירו-שלם: הקואליציה למען ירושלים מרובת גוונים' שמימנה את עיצוב הפרסום ועזרה בהפצתו. פעילות זו פותחה על ידי שני בן-אור (רכזת הקהילה), טל קידרוני (סטודנטית לעבודה סוציאלית שעשתה עבודה מעשית בקהילה), ואני (שעבודתי המעשית היתה עם משפחות צעירות בקהילה). הפעילות מבוססת על דגם של סדר ט"ו בשבט המתקיים לאורך פארק המסילה בירושלים, עם תכנים המותאמים לכל הגילאים. הנחיית החלקים השונים של התיקון נעשית על ידי צוות גדול של חברי קהילה ומשפחות מהגנים. קהל היעד של פעילות זו הינו חברי קהילה, משפחות הגנים של הקהילה והציבור הרחב, בכל הגילאים. פרסום הפעילות נעשה דרך הקהילה, גני הקהילה, התקשורת המקוונת והתקשורת המודפסת. משך הפעילות: כשעה וחצי.

מטרות הפעילות:

1. קיום פעילות חווייתית ומהנה עבור חברי הקהילה לכבוד ט"ו בשבט
2. הגברת תחושת השייכות של משפחות הגנים של הקהילה לקהילה ולפעילויותיה
3. חשיפה בפני ציבור שלא מכיר את הקהילה והתנועה הרפורמית, ובעיקר בפני תושבי השכונות הקרובות לקהילה
4. שילוב של תכנים ופעילויות המיועדים ומותאמים לכל הגילאים
5. מתן הוקרה לחברי קהילה המייצגים קבוצות שונות מתוך הקהילה על ידי שילובם בהנחיה של חלקים שונים בתיקון

מהלך הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה הטכנית:

1. הפעילות מתקיימת ביום שבת, ומתחילה מיד אחרי סיום תפילת שחרית. הקידוש על היין משמש גם כפתיחה לסדר ט"ו בשבט, ומהווה את הכוס הראשונה של הסדר. אחרי הקידוש שרים שיר פתיחה שקשור לט"ו בשבט ויוצאים ביחד אל המרחב הציבורי. מומלץ לחשוב על מסלול קצר (300 – 500 מטרים) ליד הקהילה, שניתן להתהלך בו

כקהילה ולקיים בו פעילויות בדרך. חשוב למצוא מיקום שיהיה נגיש לכלל האוכלוסיות בקהילה.

2. הפעילות כוללת שלוש תחנות נוספות, ולכן חשוב לתכנן מראש היכן לקיים כל תחנה במסלול. כל תחנה מורכבת מברכה על היין, פעילות לילדים, לימוד למבוגרים על אחד מעולמות הבריאה שהכניסו מקובלי צפת לתיקון ט"ו בשבט עם ברכה ואכילה מהפירות הקשורים לעולם זה, ולבסוף – שיר שמסיים את התחנה.

3. בכל אחת מארבע התחנות יש ארבעה בעלי תפקידים:

(א) מברכת/ת על היין וקורא/ת הסבר על הקשר בין עונת השנה לכוס היין

(ב) מברכת/ת על הפירות וקורא/ת הסבר על עולם הבריאה שקשור לתחנה זו

(ג) אחראי/ת על לימוד קצר למבוגרים הקשור לנושא התחנה

(ד) אחראי/ת על פעילות לילדים הקשורה לנושא התחנה

רצוי להעניק את התפקידים הנ"ל למגוון רחב ככל הניתן של גורמים בקהילה – נציגי וועדות, נציגים של צוות העובדים, משפחות הגנים, משתתפי בית המדרש ועוד.

היות שמדובר על מספר בעלי תפקידים, חשוב לתאם בין האחראים לפעילויות הילדים לבין האחראים ללימוד של המבוגרים, מבחינת הזמן שכל פעילות דורשת. חוסר תיאום בין חלקים אלו עלול לגרום לפיצול בין הקבוצות שמשתתפות בפעילויות השונות ובכך לאבד את המימד הקהילתי המשותף שתיקון זה מבקש לקיים. יש גם לוודא שישנם מספיק מפעילים על מנת להכווין חברים שמתעכבים באחת התחנות על מנת לשמור על זהות הקבוצה לאורך הסיור.

4. חומרים: תירוש לבן ותירוש אדום, כוסות, פירות יבשים מסוגים שונים על פי עולמות הבריאה, חומרים לפעילויות הילדים, סדר ט"ו בשבט מודפס ומשוכפל, מחצלות, מי שתיה למשתתפים. היות שמדובר בפעילות שנעשית במרחב הציבורי, והיא 'בתנועה' – יש לגייס מראש מתנדבים שיסייעו בשינוע ובסחיבה של הפריטים השונים.

מדדי הצלחה:

1. הערכה כמותית: השתתפות של כ-60 – 80 אנשים, מתוכם כ-10 – 20 משפחות מהגנים
2. הערכת איכותנית: הגברת תחושת השייכות של רבדים שונים של חברי הקהילה לקהילה. הערכה זו תיעשה על ידי שיחה עם חברי קהילה שהשתתפו בפעילות זו.

התייחסות לקשר בין מטרות הפעילות לבין המהלך של הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה

הפרשנית:

- נראות ציבורית: הפעילות מתקיימת במרחב הציבורי, בסביבת בניין הקהילה. באופן הזה מתקיים קשר ישיר ובלתי אמצעי בין חברי הקהילה הנמצאים לרוב בתוך בניין הקהילה, לבין תושבי השכונות מסביב. בדרך זו נוצרת חשיפה של פעילות הקהילה וחבריה מול אוכלוסיית השכנים של הקהילה, ונוצר קשר בין האוכלוסיות השונות. ראוי לציין כי בתיקונים שהתקיימו בקהילת כל הנשמה, הסתקרנו רבים מהעוברים והשבים במסלול ההליכה ביחס מהפעילות שהתקיימה וחלק אף הצטרפו אליה במהלכה.
- פדגוגיה בלתי פורמאלית: הפעילות כוללת מרכיבים מגוונים מאד עם דגש חזק על למידה חווייתית. כל תחנה כוללת ארבעה חלקים אשר מותאמים לענות על הצרכים ולעניין קבוצות שונות בקהילה. באופן הזה מתקיימת פעילות חווייתית ומהנה עבור חברי הקהילה. חלק מוצלח שיושם בפעילות האחרונה היה יצירת עציצים מבקבוקים ממוחזרים ושתילת פרחים בעציצים. פעילות זו סיפקה פעילות מעשית עבור הילדים וזיכתה אותם בתוצר שאותו לקחו איתם הביתה.
- חשיפה והרחבת הקהילה: פרסום מיוחד עבור הפעילות מוכוון למשפחות הגנים. כמו כן, הורים מהגנים מוזמנים לקחת חלק בהובלת חלקים שונים של הפעילות. באופן הזה מגייסים את התמיכה והנוכחות של משפחות מהגנים במטרה להגביר אצל משפחות אלו את תחושת השייכות לקהילה ולפעילויותיה.
- אינקלוסיביות: הפעילות כוללת תכנים ופעילויות שנועדו לעורר עניין, סקרנות, למידה והנאה אצל משתתפים בגילאים שונים. באופן הזה יש יצירה והדגשה של תחושה קהילתית משותפת, בד בבד עם התייחסות לצרכים ולתחומי העניין של חלקים שונים באוכלוסיה.
- אינקלוסיביות: הפעילות כוללת מגוון גדול של תפקידים אשר חלקם לא מצריכים הכנה או ידע מוקדמים (קריאה של הברכות, לדוגמא). באופן הזה, ניתן לכבד נציגים רבים מקבוצות שונות בקהילה שלא תמיד מקבלות במה במהלך הפעילות השוטפת של הקהילה (לדוגמא: מתנדבים שמבשלים עבור חולים).

בחינה של מטרות הפעילות בתוך ההקשר החברתי הכללי – ניתוח רפלקטיבי ברמה הביקורתית:

לא פעם נטען כנגד התנועה הרפורמית, כי היא אליטיסטית ומוכוונת רק לשכבות מאד מסוימות של האוכלוסיה בישראל. הפעילות הזאת היא פעילות שמתרחשת במרחב הציבורי, הקהילה יוצאת החוצה אל תוך השכונה ומזמינה את התושבים להצטרף לחגיגה. הן חברי הקהילה והן תושבי השכונה יכולים להרוויח מפעילות כזו שבה אין בעל בית ואורחים, אלא כולם שווים וכולם חוגגים ביחד. קהילות אשר יאמצו פעילויות מעין זו יזכו לאהדה ושיתוף פעולה גדולים יותר מתושבי השכונות שבהן ממוקמות הקהילות.

בתוך קהילות עם מגוון גדול של פעילויות נוצרות במרוצת הזמן קבוצות סביב תחומי עניין ומשימות. קבוצות אלו משמשות לעיתים עבור החברים בהן מעין 'תתי-קהילה' בתוך הקהילה הגדולה. פעילות כמו 'תיקון על הדרך' מאפשרת הזדמנות בלתי פורמאלית להיכרות ושיחה בין חברי קהילה אשר בדרך כלל אינם נפגשים ובכך מעצימה את תחושת השייכות לקהילה בכללותה. ט"ו בשבט הינו מועד בשנה שאין לו מסורת חזקה של מצוות או מנהגים מחייבים. לאורך הדורות היו תקופות שונות שניתנו בהן דגשים מגוונים למועד זה והתפתחו בהן מנהגים שונים הקשורים אליו. מכיוון שמועד זה לא 'תפוס' על ידי סעודה משפחתית או טקס מחייב, נוח מאד 'לאמץ' אותו לטובת פעילויות ותכנים חדשים ויצירתיים. פעילות זו, 'תיקון על הדרך', משלבת בחובה מרכיבים ממסורות שונות שהתפתחו לאורך הדורות, עם חדשנות ויצירתיות שעולות בקנה אחד עם ערכי התנועה הרפורמית.

3. **קמפינג שבועות**

רקע: קבוצה של משפחות (וביניהן משפחות) עם ילדים צעירים, החברות בקהילת כל הנשמה, החליטה לצאת ביחד בשנה שעברה לקמפינג בחג השבועות. הוחלט לצאת בשבועות, ולא בשבת, כדי שתהיה למשפחות אפשרות לחגוג ביחד את החג מבלי להרגיש שמחללים את השבת על ידי הדלקת מדורה וכיו"ב. לקמפינג יצאו לבסוף חמש משפחות, מתוך כעשר משפחות פוטנציאליות בקהילה. החוויה היתה מאד מהנה והוחלט לנסות לקיים אותה שוב בשנים הבאות. קהל היעד: משפחות עם ילדים צעירים החברות בקהילה.

מטרות הפעילות:

1. קיום פעילות חווייתית ומהנה עבור משפחות עם ילדים צעירים מהקהילה
2. חיזוק קשרי החברות בין המשפחות בכלל והילדים בפרט
3. ציון משותף של חג השבועות עם פעילויות מותאמות לילדים ותיקון שבועות להורים
4. יצירת מוטיבציה להגברת הפעילות של קבוצת המשפחות בקהילה במהלך השנה

מהלך הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה הטכנית:

1. לפני היציאה לקמפינג יש חלוקה של תחומי אחריות הן על עניינים טכניים לקמפינג והן על תחומי התוכן – פעילות לילדים בערב החג, לימוד למבוגרים בלילה, פעילות לילדים בבוקר החג, לימוד למבוגרים בבוקר, ארוחות החג, הבדלה וכיו"ב.
2. פעילויות לילדים:
 - הכנת עוגת גבינה ולימוד אודות הקשר בין מאכלי חלב לחג השבועות
 - פעילות על עשרת הדיברות
 - פעילות לילדים על הקשר בין חג השבועות ומים
3. פעילויות להורים:
 - תיקון ליל שבועות עם לימוד להורים אחרי שהילדים ישנים באוהלים
 - לימוד על עשרת הדיברות ושיחה להורים על חוקים בחיינו ובחינוך הילדים
4. ברכונים עם שירון לחג לשימוש בארוחות
5. הבדלה

מדדי הצלחה:

1. השתתפות של קבוצה של משפחות מתוך הקהילה
2. חיזוק קשרי החברות בין המשפחות
3. הגברת הנוכחות והפעילות של המשפחות המשתתפות בקמפינג בפעילויות הקהילה במשך השנה

התייחסות לקשר בין מטרות הפעילות לבין מהלך של הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה

הפרשנית:

- קשרים בין אישיים: יציאה לקמפינג היא פעילות לא שגרתית והיא מלאה בחוויות מיוחדות ומעצימות. היות שמדובר בפעילות מאד אינטנסיבית, שבמהלכה נמצאים עם אותם אנשים במשך פרק זמן ארוך ובאופן מלא, נוצרים קשרים חזקים בין המשתתפים בה. עבור ילדים במיוחד, זו יכולה להיות הזדמנות חיובית ליצירת קשרי חברות בין המשתתפים מהמשפחות השונות. יש לציין כי בדרך כלל עשויה להידרש רמת מחויבות והיכרות בסיסית על מנת שמשפחות יהיו מוכנות לצאת לפעילות אינטנסיביות ברמה של קמפינג.
- פדגוגיה בלתי פורמאלית: הפעילות מתקיימת לאורך החג כולו, וכוללת הן מנהגים מסורתיים שקשורים לחג והן אפשרויות יצירתיות וחדשות לפרש ולחגוג את החג. כמו כן, במתכונת זו, שבה המשפחות מבלות ביחד פרק זמן ארוך, למשך מעל ליממה, ניתנת אפשרות רבה ליציקת תוכן משמעותי בתוך הפעילות – הן לילדים והן להורים. בעוד שב'שגרה' אין לשני ההורים אפשרות להשתתף בתיקון ליל שבועות (מבלי לערב בדבר שמרטף שישמור על הילדים בלילה), הרי שבמתכונת של קמפינג, בה כל הילדים ישנים באוהלים סמוכים אלו לאלו, לכל ההורים ניתנת הזדמנות ללמוד ביחד בערב החג אל תוך הלילה. הפעילות הזאת מאפשרת הן לילדים והן להורים למידה משמעותית וחוייית המותאמת לגילם ולרמתם.
- הרחבת הקהילה: הקשרים שנוצרים מחוויה אינטנסיבית של קמפינג משותף, מעודדים את המשתתפים להמשיך ליצור ולהיות מעורבים בפעילויות משותפות נוספות במהלך השנה שמתקיימות בקהילה.

- אינקלוסיביות: ההקשר של הקמפינג כולל בתוכו מגוון של 'תפקידים' ותחומי אחריות שיכולים להיות מתאימים גם לאנשים שמרגישים פחות בנוח לקחת תפקיד אשר קשור לתוכן החג או ללימוד. קיומם של תפקידים אלו יכולה להוות הזדמנות לשתף באופן פעיל אנשים שנוטים לא לקחת חלקים מרכזיים בתפילה או בפעילויות לימוד.

בחינה של מטרות הפעילות בתוך ההקשר החברתי הכללי – ניתוח רפלקטיבי ברמה הביקורתית:

פעילות של קמפינג היא פעילות לא שגרתית שיש לה פוטנציאל ליצור קשרים חברתיים חזקים בין המשתתפים בה. פעילות כזו שמה דגש חזק על למידה משמעותית שנעשית באופן חווייתי.⁴⁴ קהילות אשר יתקיימו בהן פעילויות כאלה יצמיחו בקרבן קבוצה של משפחות עם מחויבות להמשך פעילות בתוך הקהילה, הן בפעילויות המיוחדות רק להן והן בפעילויות כלל-קהילתיות. פעילות כזו שמקבלת תמיכה מהקהילה משדרת למשפחות מסר שהן רצויות בקהילה, שיש מודעות לצרכיהן השונים מחברי קהילה אחרים, שיש מודעות לכך שישנו צורך הן בפעילויות שמיועדות למשפחות בלבד והן בפעילויות כלל קהילתיות ועוד כיו"ב.

בראייה כללית יותר ניתן לברך בהחלט על הפריחה הרבה שיש בשנים האחרונות סביב תיקוני ליל שבועות שצברו תאוצה ונפוצו בכל המגזרים, הזרמים והקבוצות. בתוך כך, כמו פעילויות מבורכות רבות אחרות, קיים קושי להשתתף בתיקוני ליל שבועות עבור משפחות עם ילדים צעירים, שכן התיקונים מתקיימים מאוחר בלילה וישנו צורך במציאת פתרון עבור השמירה על הילדים. פעילות שמתבססת על שהיה משותפת של המשפחות במקום אחד מאפשרת לכל ההורים ללמוד ביחד בצורה רצינית ומשמעותית.

⁴⁴ על החשיבות של למידה חווייתית ביצירת למידה משמעותית ראו בדברים מתוך המחקר של קיי ורטשטיין על החינוך המשפחתי בעמוד 10 לעיל.

4. ילדי הבימה – שבת בבוקר

רקע: לפני כשנתיים התגבשה בכל הנשמה קבוצה של כמה משפחות עם ילדים קטנים במטרה ליצור מעין תת-קהילה של משפחות צעירות בתוך הקהילה הגדולה. קבוצה זו החלה את דרכה עם מפגשים חודשיים בשבתות בבוקר. הקבוצה אימצה לעצמה את השם 'ילדי הבימה' על שום הילדים שרצים על בימת בית הכנסת לאורך התפילות. אני לקחתי חלק בקבוצה הזאת עם משפחתי וכחלק מהעבודה המעשית שלי בכל הנשמה. קהל היעד של פעילות זו הינו משפחות עם ילדים צעירים.

מטרות:

1. לקיים חוויה רוחנית/קהילתית עבור בני משפחות עם ילדים צעירים
2. להכיר לילדים את עולם בית הכנסת, התפילות, המנהגים
3. ליצור אצל המשפחות המשתתפות תחושת שייכות לקהילה
4. לספק לילדים תוכן יהודי-ערכי על פרשת השבוע, חגים וכיו"ב המותאם לגילם ורמתם
5. לספק להורים תוכן יהודי-ערכי על פרשת השבוע, חגים וכיו"ב המותאם אליהם
6. להרחיב את מעגל המשפחות המעורבות בקהילה

מהלך הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה הטכנית:

מתחילים עם תפילת שחרית עם הקהילה – כל משפחה מגיעה בשעה לפי בחירתה, ומשתדלים שכל המשפחות יהיו שם להשתתף בהוצאת ספר התורה (שעליה אחראיות המשפחות). לאחר הוצאת התורה המשפחות מתכנסות באזור אחר (חדר נפרד או בחצר, אם מזג האוויר מאפשר).

1. פעילות המשפחות נפתחת בשירי פתיחה שקשורים לשבת / פרשת השבוע / החג הקרוב. ניתן גם להתחיל עם תפילות מתוך תפילת שחרית המוכרות ל(חלק מה)ילדים שלומדים בגנים/בבתי הספר של הקהילות/התנועה. (10 דקות)
2. פעילות לילדים בנושא פרשת השבוע, באחריות אחד ההורים. (30 – 40 דקות)
3. (במקביל לפעילות לילדים) לימוד להורים בנושא פרשת השבוע, באחריות אחד ההורים. (30 – 40 דקות)

4. ארוחת צהריים משותפת עם קידוש, המוציא, וברכת המזון בסוף. באחריות כל המשפחות. (30 דקות)

מדדי הצלחה:

1. השתתפות קבועה של גרעין של כ- 5 – 8 משפחות מחויבות + משפחות מזדמנות.
2. הגברת תחושת השייכות לקהילה.
3. העמקה וביסוס הידע וההיכרות של ההורים והילדים עם עולם בית הכנסת, התפילות, המנהגים, פרשת השבוע, החגים וכיו"ב.
4. רצון של המשפחות לקחת אחריות על חלקים שונים של המפגשים.

התייחסות לקשר בין מטרות הפעילות לבין מהלך של הפעילות – ניתוח רפלקטיבי ברמה הפרשנית:

- מימד רוחני/קהילתי: בפעילות שבת בבוקר של ילדי הבימה, המשפחות חוות יחד חלק מתפילת שחרית בקהילה וכן מתפללות ולומדות ביחד בקהילה המצומצמת. הזדמנויות לתפילה בכלל, ולתפילה במסגרת המשפחתית בפרט, הן נדירות. בפעילות זו המשפחות זוכות להתנסות בחוויה רוחנית/קהילתית ביחד.
- למידה מתוך התנסות: המשפחות המשתתפות בפעילות משתתפות בחלק מהתפילות והמנהגים של תפילת שחרית של שבת בבית הכנסת. הילדים נוכחים ואף משתתפים בחלקים מהתפילות ובכך מכירים אותן ויכולים לנכס אותם לעצמם. בהמשך הפעילות, כשקהילת המשפחות ממשיכות בנפרד מהקהילה, נמשכת הקניית ההיכרות והביצוע של תפילות ומנהגים נוספים, בהם תפילת שחרית, קידוש, ברכת 'המוציא' וברכת המזון.
- יצירת קשרים בין קבוצות שונות: היות שהפעילות מתחילה בתפילה של הקהילה, היא יוצרת אצל המשפחות חיבור ותחושת שייכות לקהילה, שמצידה כבר מכירה את המשפחות ואף מחכה ומברכת על הנוכחות והפעילות שלהן.
- ערך הלימוד: החלק הארי של הפעילות הוא לימוד משמעותי על פרשת השבוע או החג הקרוב – הן להורים והן לילדים. שתי קבוצות אלו מקבלות יחס וזכות ללמוד תוכן חדש המותאם לרמתם ולתחומי העניין שלהם.

- הרחבת הקהילה: הפעילות המוצלחת קונה לעצמה שם, ומשפחות נוספות מצטרפות אל קהילה זו של משפחות עם ילדים צעירים, בתוך קהילת האם. בכך, גם קהילת האם מרחיבה את מעגל המשפחות המעורבות בפעילויות שלה.

בחינה של מטרות הפעילות בתוך ההקשר החברתי הכללי – ניתוח רפלקטיבי ברמה הביקורתית:

בחברה שבה אנו פועלים, הרפורמית והחילונית, נדירות הן ההזדמנויות לחוות חוויות רוחניות בכלל ובמסגרת משפחתית בפרט. כשהזדמנויות אלו מתגבשות, הן מתמקדות לרוב בקבוצת גיל מסוימת. כאלו הן תפילות הילדים, התפילות 'הרגילות' בבית הכנסת ועוד כיוצא באלה. השאיפה לקיים פעילות שתספק חוויה רוחנית הן עבור מבוגרים והן עבור ילדים היא מבורכת ומאתגרת. הפעילות הזו של ילדי הבימה מבקשת להשיג מטרה זו.

קהילה שבמסגרתה ותחת חסותה תתקיים פעילות כזו, תרוויח קבוצה של משפחות מחויבות לקהילה, שמתרגלות תפילה, לימוד, רוחניות. הקבוצה הזאת יכולה לעודד ולהחיות אוכלוסיות אחרות בקהילה שירצו גם הן להתעמק במנהגים אלו.

ניתן לטעון שיש טעם לפגם בכך שנעשית הפרדה בין הקבוצה של המשפחות הצעירות לבין יתר הקהילה והפרדה של המשפחות מהתפילה המרכזית של הקהילה. יש גם מקרים שבהם התפילה המרכזית עשויה 'להפסיד' משתתף פעיל כשהוא או היא הופכים לבעלי משפחה צעירה. על אף כל זאת, לדעתי, יש להכיר בכך שקהילה יכולה לכלול קבוצות שונות שעונות של צרכים שונים. לטעמי, יש לעודד את ההכרה כי הקהילה נועדה לענות על צרכים שונים של השותפים השונים בה. יש לעשות מאמץ לענות על הצרכים הללו בצורה נוחה ביותר לכל קבוצה. במקרה זה ההפרדה מצליחה לענות על הצורך של פעילות המותאמת למשפחות.

כמו כן, בהקשר של כל הנשמה, הקהילה תרמה גם פינה באולם התפילה הראשי שבה מונח מדי שבת שטיח עם משחקים המתאימים לפעוטות. פינה זו יוצרת מקום נעים ובטוח שבו יכולים ילדים ומשפחות לשהות אך גם להיות חלק מהתפילה הראשית של הקהילה.

הצעות לפעילויות נוספות:

5. קריאת מגילה משפחתית⁴⁵

- מועד: ערב פורים, לפני קריאת המגילה הקהילתית או במקומה
- קהל יעד: משפחות חברות הקהילה, משפחות הגנים, משפחות מהשכונה
- מטרות:
 - להכיר לילדים והוריהם תכנים מתוך מגילת אסתר
 - קיום פעילות חווייתית ומהנה לכבוד פורים
 - מתן במה לכישורים של חברי הקהילה שלא תמיד מוצאים מקום לביטויים במהלך הפעילות השגרתית של הקהילה
 - הבאת משפחות עם ילדים צעירים לקדמת הבמה הקהילתית
- מהלך הפעילות:

מחלקים את המגילה לפי פרקים, וכל פרק מוצג בצורה כזו או אחרת על ידי אחת המשפחות מהקהילה. המשפחות אחראיות על הצגת הפרק בצורה יצירתית – לבחירתן. לדוגמא: הצגת הפרק באמצעות שיר ראפ, הצגת רעיון מהפרק באמצעות משחק, קריאת חלקים מהפרק מהסוף להתחלה ועוד. המנחה של הערב אחראית על קטעי קישור בין הפרקים השונים.
- הערות:

פעילות זו הינה פסטיבל גדול ושמח החוגג את פורים. על ידי חלוקת הפרקים לעשר משפחות שיציגו אותם – ניתן להגיע לרבדים רבים בהקהילה ולשתף אותם בעשייה החגיגית. שילוב של גנינה וריקודים על ידי חברי הקהילה מבורך אף הוא. על מנת שפעילות בסדר גודל כזה תצליח, יש להכין אותה לפרטי פרטים, לתאם עם כל משפחה ומשפחה את הפעילות שאותה היא מכינה, להכין מראש את קטעי הקישור בין הפרקים ועוד כיו"ב.

⁴⁵ פעילות זו פותחה על ידי הרב מיה ליבוביץ' בקהילת קמ"ץ, והיא מתקיימת בקהילה זו כבר שנים רבות

6. קבוצת אמהות ותינוקות⁴⁶

- מועד : מפגש שבועי, בשעות הבוקר
- קהל יעד : אמהות לתינוקות, הנמצאות בחופשת לידה, מתוך הקהילה, מגני הקהילה והתנועה ומהציבור הרחב.
- מטרות :
 - מתן תמיכה לאמהות בשלב בחייהן שיש לו פוטנציאל להיות מאד בודד ומאתגר
 - יצירת קשרי חברות בין נשים שנמצאות בשלב דומה בחייהן
 - יצירה של קבוצת לימוד סביב תחומי עניין משותפים
 - מתן עזרה מקצועית בתחומים שונים הרלבנטיים לאמהות לתינוקות קטנים
 - הרחבת מעגל המשפחות שיש להן קשר לקהילה
- מהלך הפעילות :

כל מפגש נפתח עם סבב שמות ופרטי היכרות של המשתתפות. לאחר מכן מתקיים לימוד בהנחיית מנחת התכנית, על תכנים הנוגעים להורות, אמהות, חינוך, וכיו"ב, מתוך מקורות עתיקים ומודרניים. לאחר הלימוד המפגש יכול להמשיך בשיחה בלתי פורמאלית של המשתתפות, או בהנחייה של מנחת התכנית. יש לספק משטח פעילות, כריות, שמיכות וכ' עבור התינוקות. אחת לחודש רצוי לקיים סדנא/הרצאה של איש/אשת מקצוע מתחום הנוגע להורות/אמהות/חינוך – יועצת שינה, תזונה/ית, מדריך/ת כושר, יועצת הנקה וכיו"ב.
- הערות :

מתוך ניסיון של מספר סבבים של קבוצות מעין אלו, נראה כי קיים צורך גדול במפגשים של אמהות במהלך תקופת חופשת הלידה. עם זאת, נוצר קושי בשילוב של הלימוד והמפגשים נשאו לרוב אופי של שיחה בלתי פורמאלית בלבד.

לגבי ההרצאות/סדנאות המקצועיות – ניתן למצוא אנשי/נשות מקצוע שמוכנים/ות 'לתרום' פגישה ללא תמורה כספית בעבור החשיפה שהם מקבלים אצל קהל היעד שלהם. כך ניתן 'לספק' לחברות הקבוצה הרצאת מבוא בתחום עניין שלהן ללא עלות מצד הקהילה.

⁴⁶ תכנית זו פותחה על ידי (ליאור נבו) בקהילת כל הנשמה

7. סדנת הכנת טליתות⁴⁷

• מועד: שני המפגשים האחרונים של קורס בר/בת מצווה

• קהל יעד: בני ובנות מצווה, יחד עם הוריהם/ן

• מטרות:

- בני/בנות המצווה והוריהם/ן ילמדו באופן חווייתי אודות מצוות הטלית

- בני/בנות המצווה יתנסו בעיצוב והכנה של טלית

- יצירת חוויה לימודית, מעשית, משמעותית משותפת להורים ולבניהם/בנותיהם

• מהלך הפעילות:

בשיעור האחרון של קורס בני/בנות המצווה, כשבוע לפני הסדנא, המשתתפים/ות מתבקשים/ות לחשוב על פסוק/משפט כלשהו שהם רוצים שיופיע על הטלית שלהן/ם.

הסדנא הראשונה נפתחת עם השיר של יהודה עמיחי 'מי שהתעטף בטלית בנעוריו'. ולאחריו שיחה קצרה עם המשתתפים/ות על המשמעות שהם/ן רוצים/ות לתת לטלית ולהתעטפות בה.

לאחר מכן כל משפחה מקבלת דף עם רשימה של פסוקים פוטנציאליים לכתיבה על הטלית (בנוסף לאלו שהמשתתפים/ות הביאו, או לא). כל משפחה מתבקשת לעצב, בציור על דף תחילה, את הטלית שלה. נקודות למחשבה: איזה פסוק יופיע? באיזה אופן ייכתב? אילו עוד סמלים יופיעו בטלית? אילו דברים מחיי בן/בת המצווה רוצים לבטא על גבי הטלית (מוזיקה? ספורט? טבע? וכו') ובאיזה אופן?

כל משפחה מקבלת בד (עדיף כותנה, לבנה, שנעשה לה תפר 'אוברלוק' בשוליה), ובעזרת צבעי בד מסוגים שונים, שבלונות ועוד – כותבת, מעצבת, מדביקה ומציירת על גבי הטלית.

הסדנא השניה עוסקת בציצית. כשבוע לאחר הסדנא הראשונה, לאחר שהצבע על הטליתות מתייבש, מתכנסים לסדנא השניה בנושא הציצית. הסדנא נפתחת בהסבר קצת אודות הציצית, ובהדגמה של שלוש מסורות קשירה שונות – מסורת אשכנז, מסורת ספרד ומסורת תימן. כל משפחה מתבקשת לבחור את השיטה שהיא רוצה לקשור לפיה את הציצית בטלית שלה. כל משפחה מקבלת פתילים לקשירת הציציות, ובעזרת דף הנחיה קושרת אותן בארבע כנפות הטלית.

בסוף הסדנא ההורה והילד/ה מתנסים בהתעטפות בטלית ובאמירת הברכה עליה.

⁴⁷ סדנא זו מתקיימת בקהילת מבשרת ציון מזה שנים רבות, ופותחה על ידי הרב מיה ליבוביץ'

- הערות:

סדנא זו יוצרת חוויית לימוד מהנה ויצירתית מאד. עם זאת, מדובר בסדנא יקרה מאד מכיוון שעל מנת שתהיה מוצלחת יש לספק עבודה חומרים ברמה גבוהה ואיכותית: בדים, צבעי בדים מסוגים שונים, מכחולים איכותיים, ספוגים, שבלונות מגוונות, פתילים לציציות וכיו"ב. קיימת חשיבות רבה מאד לכך שבני/בנות המצווה יגיעו עם הורה (אחד לפחות), הן מכיוון שחוויית העיצוב ביחד היא משמעותית והן מכיוון שמדובר בהרבה מאד עבודה שלא ניתן להספיק אותה לבד.

8. שני משפחתי⁴⁸

- מועד: יום בשבוע, מיד אחרי שעת סיום יום הלימודים בגן
- קהל יעד: ילדי הגנים של הקהילה (או בסביבתה) והוריהם
- מטרות:

- יצירת קהילה של משפחות הגנים

- הרחבת מעגל המשפחות שיש להן קשר עם הקהילה

- חשיפת הילדים והוריהם לתכנים ומנהגים מעולם היהדות המתקדמת

- מהלך הפעילות:

פעילות זו מתקיימת פעם בשבוע, אחר הצהריים בתוך הקהילה, עבור ילדי הגנים ומשפחותיהם. בכל שבוע הפעילות כוללת משחקיה ופינת יצירה, וכן פעם בחודש מתווספת גם שעת סיפור ופעם בחודש – חוג ספורט. בנוסף לכך, החברים בקהילת המשפחות מוזמנים להצטרף לפעילות קהילתית שמותאמת למשפחות אחת לחודש, בערב שבת או בשבת בבוקר, להצגות מיוחדות ולפעילויות נוספות המותאמות למשפחות סביב החגים.

- הערות:

הפעילות השבועית זוכה להיענות גבוהה מאד מצד משפחות הגנים, אך לעיתים יש תחושה שמדובר בשירותי שמרטפות ללא ערך מוסף רב. לפעילויות המשותפות לקהילת המשפחות ולחברים בקהילת האם, בשבתות ובחגים, כמעט ולא מגיעות משפחות מהגנים. יש להשקיע

⁴⁸ תכנית זו פותחה בקהילת מבקשי דרך בירושלים, על ידי החזנית איריס וינר ואפרת חן, ופועלת שם בשנתיים האחרונות

מאמצים על מנת למצוא דרך לממש את הפוטנציאל הקיים מהשתתפותן העקבית של המשפחות בפעילויות השבועיות גם בפעילויות הקהילתיות האחרות.

9. בית מדרש מוזיקאלי על הורות⁴⁹

- מועד: 10 – 12 פגישות שבועיות
- קהל יעד: קבוצה נבחרת וקבועה של 10 – 15 הורים מתוך הקהילה או מחוצה לה
- מטרות:
 - שיפור התקשורת בין ההורים לילדים
 - עיסוק בתכנים הנוגעים להורות באמצעות טקסטים מתוך המקורות
 - שיפור הביטחון בהורות והסמכות ההורית
 - הקניית כלים לפתרון בעיות תוך משפחתיות
 - לימוד חוויתי באמצעות מוזיקה
 - ייעוץ עמיתים
 - שחרור וחוויה מעשירה להורים
 - העלאת מופע סיום הקשור לתכנים אשר עברנו ואשר יבטא חוויה של עבודת צוות/משפחה.
- מהלך הפעילות:

התכנים שבהם עוסק בית המדרש: הכרות, תפקידים במשפחה, שונות במשפחה – שונות בין הילדים/שונות בהתנהגות, הקשבה, ערוצי תקשורת – יחסי אני אתה אני הלז, נוכחות הורית, סמכות הורית, קינאה בין אחים, פיתרון קונפליקטים במשפחה, הערכה עצמית. בית המדרש מונחה על ידי מנחה/ת קבוצות מקצועית/ת בתחום היהדות עם מורה למוזיקה (מעגל מתופפים). המבנה של כל מפגש כולל לימוד טקסטים מהמקורות על הנושא בסגנון בית מדרשי, דיון מונחה, ובין חלקי הלימוד והדיון מתקיימות התנסויות ויצירה מוזיקאליות.
- הערות:

⁴⁹ התכנית לבית מדרש זה פותחה ובוצעה על ידי רינת צפניה

העלות של תכנית זו מאד יקרה. רצוי לגבות דמי השתתפות מההורים המשתתפים בה, הן כדי לכסות חלק מעלויות התכנית והן כדי ליצור אצלם מחויבות להשתתף באופן עקבי בסדנא.

10. ילדי הבימה – סעודה שלישית והבדלה⁵⁰

רקע: קבוצת המשפחות הצעירות בקהילת כל הנשמה מקיימת בכל שנה שניים – שלושה מפגשים בשבת אחר הצהריים.

- מועד: שבת אחר הצהריים
- קהל יעד: קבוצת משפחות עם ילדים צעירים בקהילה
- מטרות:
 - לקיים חוויה קהילתית עבור בני משפחות עם ילדים צעירים
 - לחוות מנהגים הקשורים לסעודה שלישית והבדלה במסגרת משפחתית-קהילתית
 - לספק לילדים תוכן יהודי-ערכי על פרשת השבוע, חגים וכיו"ב המותאם לגילם ורמתם
 - לספק להורים תוכן יהודי-ערכי על פרשת השבוע, חגים וכיו"ב המותאם אליהם
 - להרחיב את מעגל המשפחות המעורבות בקהילת המשפחות הצעירות
- מהלך הפעילות:
 - מפגשים אלו נפתחים בסעודת פיקניק משותפת (בבניין הקהילה או בחוץ, בהתאם למזג האוויר), פעילות לילדים בנושא פרשת השבוע, השבת, או חג שמתקרב, לימוד להורים באחד הנושאים הללו, והבדלה משותפת.
- הערות:
 - השעות ביום שבת אחר הצהריים הן לרוב נוחות עבור משפחות עם ילדים צעירים וכדאי לשים לב ולנצל אותן. בפעילות זו מתקיימות הזדמנויות ללמידה חווייתית ומשמעותית הן עבור הילדים והן עבור ההורים. על הפעילויות השונות – הלימוד להורים, הפעילות לילדים, הארוחה, ההבדלה וכיו"ב אחראיות המשפחות המשתתפות.

⁵⁰ פעילות זו הינה חלק ממערך הפעילויות שמקיימת קבוצת ילדי הבימה בקהילת כל הנשמה בשנתיים האחרונות

סיכום

בשנים האחרונות אני עוסקת בתחום של חינוך משפחתי בשתי קהילות של התנועה הרפורמית. תחום זה נמצא עדיין בראשית דרכו בישראל, אך אני רואה חשיבות רבה בחינוך יהודי משפחתי ובצורך לקיים אותו במסגרת הקהילות של התנועה הרפורמית בארץ. קהילות שישימו במרכזן תפיסה של חינוך משפחתי יוכלו ליצור מעורבות של החברים בהן בחיי הקהילה, וחדווה של למידה בכל קבוצות הגיל השונות בקהילה.

בין החינוך היהודי המשפחתי בישראל לבין זה בצפון אמריקה קיימות נקודות דמיון וכן נקודות שוני. נקודות שבהן שתי האוכלוסיות נבדלות אלו מאלו בנושא החינוך היהודי המשפחתי:

- בצפון אמריקה העיסוק בשאלה של חינוך יהודי משפחתי נדון סביב משפחות יהודיות שכבר יש להן קשר עם קהילה יהודית דתית כלשהי, בעוד שבשראל אחת המטרות של החינוך היהודי המשפחתי הינה לגייס לשורות הקהילות משפחות שאינן משוייכות לקהילות דתיות.
 - בישראל הילדים מקבלים חינוך יהודי בסיסי בבית הספר גם אם אין להם קשר לבית כנסת או לקהילה דתית אחרת, ואילו בצפון אמריקה המשפחות מסתמכות על הקהילות לספק לילדיהן חינוך יהודי שנעדר מהלימודים בבתי הספר הציבוריים.
 - בצפון אמריקה אחד המניעים לחינוך יהודי נובע מהחשש מהתבוללות, בעוד שבשראל החשש הזה כמעט ולא קיים.
 - אחת המטרות של החינוך היהודי המשפחתי בצפון אמריקה היא לעודד את המשפחות לקיים מנהגים יהודיים במסגרת הביתית, ובהם ציון החגים היהודים ועוד. בישראל אחוזים גדולים מהציבור כבר מקיים בביתו מנהגים יהודיים רבים, כפי שעולה מהסקר של מרכז גוטמן⁵¹.
 - בשנים האחרונות בישראל מתרחבת התופעה של הכנסת תכנים לאומנים ואורתודוקסיים בתוך תכניות הלימודים בבתי הספר הציבוריים⁵², בעוד שבצפון אמריקה בתי הספר נטולים השפעות מעין אלו.
- נקודות שבהן האוכלוסיה בצפון אמריקה דומה לאוכלוסיה בישראל, בכל הנוגע לצורך בחינוך יהודי משפחתי:
- מרבית ההורים בישראל, כמו בצפון אמריקה, לא השתתפו בחינוך יהודי מאז שהיו ילדים בבית הספר, בעוד ילדיהם שנמצאים עדיין במסגרות החינוך מקבלים חינוך יהודי.⁵³

⁵¹ ראו הערה 25 בעמוד 14 לעיל

⁵² ראו הערה 33 בעמוד 15 לעיל

- המשפחות מהוות גורם משמעותי מאוד בהקניית ערכים ומנהגים אצל הילדים.
- קיים רצון לקחת חלק בפעילויות במסגרת משפחתית.
- קיים רצון להעשיר את הידע בתחום היהודי.
- התנועה הרפורמית מעודדת ומחנכת לערכים יהודיים, דמוקרטיים וליברליים העולים בקנה אחד עם תפיסת עולם ליברלית, הומניסטית של האוכלוסיה הכללית.

על התנועה הרפורמית בישראל ללמוד מתוך המחקרים שנעשו על החינוך היהודי המשפחתי בצפון אמריקה ולהתאים את המטרות ודרכי הפעולה שלה לצרכים ולמאפיינים של האוכלוסיה בישראל. בעבודה זו הצעתי מספר דרכים ליישם חינוך יהודי משפחתי בקהילות התנועה בישראל, ואין ספק שזוהי רק תחילתו של תהליך שיכול להיות עשיר, יצירתי ומרגש.

⁵³ מצב המתואר בעמוד 8, מהמאמר של קיי ורוטשטיין, הערה 6 לעיל

1. Isa Aaron, Steven M. Cohen, Lawrence A. Hoffman & Ari Y. Kelman (2010), *Sacred Strategies*, VA: The Alban Institute
2. Jo Kay & Evie Rotstein (2008), Jewish Family Education, in: P.A Flexner, R.L Goodman & L.D Bloomberg (ed.), *What We Now Know About Family Education: Perspectives on Research for Practice*, CA: Torah Aura Productions, pp. 143 – 150
3. Norman Linzer(1990), A Perspective on Jewish Family Education, *Journal of Jewish Education*, 58 issue 1-2, pp. 26 – 35
4. Norman Linzer (1992), Translating Conceptions of Jewish Family Education into Practice, *Journal of Jewish Education*, 59 issue 3, pp. 5 – 8
5. Shmuel Rosner, "Can you believe it? Israel has more Conservative and Reform Jews than Haredis", *Jewish Journal*, February 23, 2012
http://www.jewishjournal.com/rosnersdomain/item/can_you_believe_it_israel_has_more_conservative_and_reform_jews_than_haredi
6. Spotlight on: Jewish Family Education (Summer, 2003), *Jewish Education Service of North America (JESNA)*, pp. 1 – 4
7. Max Van Manen (1977), Linking Ways of Knowing with Ways of Being Practical, *Curriculum Inquiry*, Vol. 6, No. 3, pp. 205-228
8. יאיר אטינגר, 21.5.2013, תוכנית בנט להעצמת הזהות היהודית, הארץ,
<http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2025365>
9. מיכל ברמן, 30.8.2015, יהדות לפי בחירתכם, הארץ,
<http://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.2719459>
10. מיכאל מאיר, הרהורים על בן תרבות יהודית מנקודת מבט של יהדות רפורמית, מדברים חזון: הזמנה לדיון בתכלית החינוך היהודי, ישראל תשס"ו, עמודים 165 – 196

11. מרכז גוטמן לסקרים, המכון הישראלי לדמוקרטיה עבור קרן אבי חי ישראל (תשע"ב),

יהודים ישראלים – דיוקן: אמונות, שמירת מסורת וערכים של יהודים בישראל 2009,

ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה וקרן אבי חי ישראל

12. נוער תל"ם, חזון התנועה,

<http://www.noartelem.org.il/%D7%97%D7%96%D7%95%D7%9F->

<http://www.noartelem.org.il/%D7%97%D7%96%D7%95%D7%9F-%D7%94%D7%AA%D7%A0%D7%95%D7%A2%D7%94>

13. ירדן סקופ, 30.8.2015, גופים תורניים פועלים במאות גנים ובתי ספר במימון משרד

החינוך, הארץ, <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2719003>

14. תומר פרסיקו, 9.7.2013, פגישה עם הרב רונצקי, שיחה על "המנהלת לזהות היהודית",

לולאת האל: החוויה הדתית לסוגיה,

http://tomerpersico.com/2013/07/09/meet_ronsky

15. גלעד קריב, דבר המנכ"ל, התנועה הרפורמית: יהדות מתקדמת בישראל,

<http://www.reform.org.il/Heb/IMPJ/Chairman.asp>

16. התנועה הרפורמית: יהדות מתקדמת בישראל, תפיסת יסוד ומצע,

<http://www.reform.org.il/Heb/IMPJ/platform.asp>